

UNIVERZITA PARDUBICE

FAKULTA FILOZOFICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2022

Anna Babčanová

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Výchovné styly v současných rodinách s dětmi plnícími povinnou školní
docházku

Bakalářská práce

2022

Anna Babčanová

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Anna Babčanová**
Osobní číslo: **H19036**
Studijní program: **B0288A250002 Humanitní studia**
Specializace: **Specializace v pedagogických vědách**
Téma práce: **Výchovné styly v současných rodinách s dětmi plnícími povinnou školní docházku**
Téma práce anglicky: **Educational styles in contemporary families with children fulfilling compulsory schooling**
Zadávací katedra: **Katedra věd o výchově**

Zásady pro vypracování

Bakalářská práce se zabývá styly výchovy a rodičovstvím v rodinách s dětmi navštěvujícími základní školu. Teoretická část se věnuje rodině, kde je vysvětlena její charakteristika, funkce a typy. Nadále se teorie zabývá rodičovstvím u dětí školního věku, teorie se také zaměřuje na výchovu, tedy její historii, činitele a styly. Součástí je motivace ve smyslu odměn a trestů ve výchově. Praktická část zjišťuje, jaký pohled na výchovu mají současní rodiče, respektive, jaký oni mají vztah se svým dítětem/děťmi. Bakalářská práce je zpracována kvantitativně, metodou dotazování prostřednictvím vlastně vytvořeného dotazníku. Respondenty tvoří současní rodiče, alespoň jednoho dítěte navštěvující základní školu. Cílem práce je zjistit, jaký v dnešní době převažuje výchovný styl (autoritářský, demokratický, liberální).

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-060-0.
- GAVORA, Peter. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno, 2000. ISBN 80-85931-79-6
- HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako úzva a úkol pro učitele i rodiče*. Praha: Portál, 2004. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-888-0
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Po dobrém, nebo po zlém?* Vyd. 7. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0133-5.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. 2017. ISBN 978-80-7429-797-7
- OTEVŘELOVÁ, Hana. *Školní zralost a připravenost*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1092-4.
- PŮSLOVÁ, Blanka. *Tolerantní výchova*. Praha: Grada, 2020. ISBN 978-80-271-0622-6.
- SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0217-2

Vedoucí bakalářské práce: **prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.**
Katedra věd o výchově

Datum zadání bakalářské práce: **1. května 2021**
Termín odevzdání bakalářské práce: **1. května 2022**

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D. v.r.
děkan

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D. v.r.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 1. května 2021

Prohlašuji:

Práci s názvem *Výchovné styly v současných rodinách s dětmi plnicími povinnou školní docházkou* jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 15. 03. 2022

Anna Babčanová

PODĚKOVÁNÍ

Tímto chci „pronést“ pár slov, kterými bych ráda vzdala velké poděkování mému vedoucímu bakalářské práce prof. PhDr. Karlovi Rýdlovi, CSc., za jeho cenné rady, lidský přístup, ochotu a čas, který mi věnoval během mého psaní, což pro mne bylo motivací. Ráda bych také poděkovala všem respondentům, kteří mi svou ochotou poskytli cenné informace, bez kterých by tato práce nemohla být zrealizována. Poslední závěrečné poděkování patří mé rodině za veškerou podporu a nesmírnou trpělivost nejen při psaní této práce, ale také po celou dobu studia.

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá styly výchovy rodičovství v rodinách s dětmi navštěvující základní školu. Teoretická část se věnuje rodině, kde je vysvětlena její charakteristika, funkce a typy. Nadále se teorie zabývá samotným rodičovstvím a vývojem osobnosti od narození až po adolescenci. Jádrem teorie je zaměřenost na výchovu, respektive její činitele, styly a také součástí je motivace ve formě odměň a trestu jako výchovného prostředku výchovy. Praktická část zjišťuje, jaký pohled na výchovu mají současní rodiče, respektive, jaký oni mají vztah se svým dítětem/děťmi a jak si myslí, že své dítě/děti vedou. Bakalářská práce je zpracována kvantitativně, metodou dotazování prostřednictvím vlastně vytvořeného dotazníku. Respondenti tvoří současní rodiče, alespoň jednoho dítěte navštěvující základní školu. Cílem práce je zjistit, jaký v dnešní době převažuje výchovný styl (autoritářský, demokratický, liberální).

KLÍČOVÁ SLOVA

výchova, styly výchovy, rodina, rodičovství, děti

TITLE

Educational styles in current families with children attending compulsory school

ANNOTATION

The bachelor thesis deals with the styles of parenting in families with children attending primary school. The theoretical part is devoted to the family, where its characteristics, functions and types are explained. The theory continues to deal with parenting itself and personality development from birth to adolescence. The core of the theory is the focus on education, respectively its agents, styles, and also part of it is motivation in the form of reward and punishment as an educational means of education. The practical part finds out what view of the upbringing the current parents have, respectively, what they relate to their child(ren) and how they think they are leading their child(ren). The bachelor thesis is processed quantitatively, by the method of questioning through an actually created questionnaire. Respondents are current parents, at least one child attending primary school. The aim of the thesis is to find out what educational style prevails nowadays (authoritarian, democratic, liberal).

KEYWORDS

upbringing, upbringing styles, family, parenting, children

OBSAH

ÚVOD.....	11
1 RODINA.....	13
1.1 Charakteristika rodiny.....	13
1.2 Funkce rodiny.....	14
1.2.1 Reprodukční (biologická) funkce.....	14
1.2.2 Emocionální funkce.....	14
1.2.3 Výchovná funkce.....	14
1.2.4 Materiální (ekonomická) funkce.....	14
1.3 Typy rodin.....	15
1.4 Znaky současného pojetí rodiny.....	16
1.4.1 Monopol sexu.....	16
1.4.2 Reprodukční akt.....	16
1.4.3 Výběr manželského partnera.....	17
1.4.4 Manželství jako instituce.....	17
1.4.5 Funkce rodiny.....	17
1.4.6 Rodičovské funkce.....	17
1.5 Trendy současnosti.....	18
1.5.1 Jednočlenné rodiny.....	18
1.5.2 Odkládané rodičovství.....	18
1.5.3 Absence rodičovství.....	19
1.5.4 Neúplné rodiny.....	19
1.5.5 Nevlastní rodiny.....	19
1.5.6 Nesezdané soužití.....	20
1.5.7 Rodiny homosexuálních párů.....	20
2 RODIČOVSTVÍ.....	21
2.1 Charakteristika rodičovství.....	21
2.1.1 Pozitiva rodičovství.....	21
2.1.2 Negativa rodičovství.....	21
2.2 Role rodičů.....	22
2.2.1 Role matky.....	22
2.2.2 Role otce.....	23
2.3 Rodičovství v neúplné rodině.....	23
2.3.1 Rozpad manželství/partnerství.....	23
2.3.2 Úmrtí jednoho z partnerů/rodičů.....	23

2.3.3	Svobodné matky	24
2.4	Nevlastní rodičovství	24
2.5	Věkové hranice.....	24
3	VÝVOJ OSOBNOSTI DÍTĚTE	26
3.1	Charakteristika a činitelé vývoje osobnosti.....	26
3.1.1	Schopnosti.....	27
3.1.2	Temperament	27
3.1.3	Charakter.....	27
3.2	Rané dětství.....	28
3.3	Novorozenec	28
3.4	Kojenec	29
3.5	Batole	29
3.6	Předškolní věk.....	29
3.6.1	Školní zralost a připravenost.....	30
3.7	Dětství a prepuberta	30
3.8	Dospívání (pubescence)	31
4	VÝCHOVA	32
4.1	Charakteristika výchovy.....	32
4.2	Činitelé výchovy	33
4.3	Výchovné styly.....	33
4.3.1	Autokratický styl.....	34
4.3.2	Tolerantní styl.....	34
4.3.3	Demokratický styl.....	34
4.4	Motivace výchovy.....	35
4.4.1	Odměny.....	35
4.4.2	Tresty	35
5	Metodologie výzkumného šetření.....	37
5.1	Cíl výzkumného šetření.....	37
5.2	Stanovení výzkumných otázek.....	37
5.3	Formulace hypotéz.....	37
5.4	Metoda sběru dat.....	39
5.5	Charakteristika výzkumného souboru.....	39
5.6	Realizace výzkumného šetření a sběru dat.....	39
6	Interpretace dat	41
6.1	Verifikace hypotéz	55

6.2 Závěr výzkumu.....	63
ZÁVĚR	65
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	67
SEZNAM GRAFŮ	70
SEZNAM TABULEK	71
PŘÍLOHA A – DOTAZNÍK.....	72

ÚVOD

Bakalářská práce se zabývá tématem výchovných stylů v současných rodinách s dětmi plnícími povinnou školní docházku. Zde bych ráda objasnila důvod výběru tohoto tématu. Primárním důvodem zvolením tohoto tématu je idea rodiny jako největšího činitele vývoje osobnosti každého jedince. To, z jaké rodiny pocházíme, jakým hodnotám a postojům jsme učeni od útlého věku a jak nás formují vzájemné vztahy mezi ostatními členy. Výchova je právě ústřední součástí, jelikož v rodině se ovlivňují tzv. vychovávají všichni navzájem. Nicméně záleží na přístupu, kterým si to předávají. A právě cílem této práce je toto zjistit, k jakému výchovnému stylu se v současnosti více rodiče přiklání, jelikož od toho se odvíjí i vzájemný vztah s dítětem. Otázkou však zůstává, co v současné době je ve výchově druhého akceptovatelné, jelikož když pohlédneme do nedávné minulosti můžeme vidět, jakými změnami si vývoj rodiny prošel.

Práce je rozdělena na dvě části, a to na teoretickou a praktickou část. Teoretická část práce vymezuje základní pojmy, které se daného tématu týkají. V první kapitole je vysvětleno, co je to rodina. Poukazuji na to, s jakými rodinami se dnes můžeme potkat ať už z hlediska funkčního či dle typologie. Závěrem je pozornost věnovaná proměnám rodiny, respektive jsou zde popisovány jednotlivé znaky rodiny, které se v průběhu vývoje změnily. Často je rodina spojována s dalším pojmem a tím je rodičovství, čímž se zabývá následující kapitola. V této kapitole se práce zaměřuje na jeden z milníků v lidském životě, se kterým přichází nesmírná změna dosavadního žití. Rodičovství přináší nové role, ve kterých se samotní jedinci poznávají a učí se jeden od druhého. Jako je tomu u všeho, i zde můžeme hovořit o pozitivích a negativích, což nás vede k závěru této kapitoly a tím je rozdělení rodičovství, respektive k pojetí neúplnému rodičovství aj. Další kapitola práce je zaměřena na osobnostní vývoj člověka od narození až po adolescenci, kde právě v tomto období jsou změny ve vývoji jedince nejpozorovatelnější, a jelikož se práce též týká dětí plnící povinnou školní docházku je podstatné, aby práce zahrnovala tuto problematiku. V rámci této kapitoly se dozvídáme, co je typické pro dané věkové období a co všechno nás v těchto obdobích ovlivňuje. V úplném závěru se věnuji hlavnímu aspektu, a tím je výchova, která je odrazem nejen této práce, ale také každého z nás. Přístup rodiče k dítěti je zcela individuální a nikdy nemůže tento přístup být zcela učebnicový. Každý člověk podle svých hodnot, postojů, a hlavně své osobnosti tíhne k jinému víceméně přirozenému přístupu.

V praktické části práce je definován cíl výzkumného šetření, kterým je zjištění platnosti dané hlavní výzkumné otázky: „Jaký výchovný styl převažuje v současných rodinách?“. Toto

probíhalo v rámci dotazníkové šetření v okrese Kolín. Pozornost je zde věnována vztahu rodičů s dětmi, odměnám a trestům jako výchovným prostředkům výchovy, ale především názorům respondentů (rodičů) na to, jakým stylem své dítě/děti vedou, což tvoří jádro celého výzkumu. Podstatou je získat, co nejvíce odpovědí od respondentů, ze kterých lze posléze vyvozovat závěry. Což spočívá ve vyhodnocování (interpretace) dat, kde dochází k potvrzení či zamítnutí stanovených hypotéz, které jsou stanoveny ještě před samotným zahájením výzkumného šetření.

TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

Slovo *rodina* je široký pojem, pod kterým si každý představí něco jiného. Nicméně, rodina by měla představovat jakýsi základní kámen každého z nás, ze kterého se neustále vyvíjíme nejenom jako jednotlivci, ale také jako celek této neformální skupiny. Rodina by měla být harmonická, kde mezi rodinnými příslušníky převládá pocit lásky, štěstí, úcty a bezpečí. Ovšem ne vždy tomu takto je a setkáváme se i s rodinami, které nemusí být úplně či zcela funkční. Avšak stále nás rodina neboli spíše vztahy v ní, ať už jsou jakékoli, ovlivňují, a tím získáváme zkušenosti a postoje, podle kterých se dále v životě řídíme.

1.1 Charakteristika rodiny

Jen stěží dokážeme zcela charakterizovat rodinu, nicméně dokážeme popsat, čím pro nás rodina je a co by měla plnit. Obecná definice nelze tím pádem vytyčit, jelikož je na ni nahlíženo z mnoha různých úhlů pohledů autorů a jejich vědeckých oborů. Sobotková ji definuje následovně: „*Rodina musí být v rovnováze a mít určitý řád, aby mohla být adaptabilní, a přitom si uchovat pocit kontinuity, rodinné identity. Současně musí citlivě reagovat na potřeby změny a růstu, jak u jednotlivých členů rodiny, tak u rodiny jako celku, a také reagovat na měnící se vnější podmínky*“ (Sobotková, 2012, str. 24).

Kramer (1980) vymezuje definici rodiny následovně: „*Rodina je skupina lidí se společnou historií, současnou realitou a budoucím očekáváním vzájemně propojených transakčních vztahů. Členové jsou často (ale ne nutně) vázáni hereditou, legálními manželskými svazky, adopcí nebo společným uspořádáním života v určitém úseku jejich životní cesty. Kdykoli mezi blízkými lidmi existují intenzivní a kontinuální psychologické a emocionální vazby, může být užíván pojem rodina, i když jde o nesezdaný pár, o náhradní rodinu atd*“ (Kramer In Sobotková, 2012, str. 24).

Podle definic je zřejmé, že duch rodiny je utvářen společnými pouty mezi jejich členy. Proto nelze na rodinu nahlížet pouze z *biologického hlediska* ve smyslu pokrevní příbuznosti, ale také ze *sociálního*. Členové rodiny tedy nemusí být pokrevně příbuzní, a i tak se nazývají rodinou – *nepříbuzné blízké osoby*, které jsou spjaté blízkými vztahy mezi sebou. Často jsou bráni, nejen dětmi, i domácí mazlíčci jako členové rodiny (Gjuričová, Kubička, 2009).

1.2 Funkce rodiny

V charakteristice je zmiňováno, že rodina by měla reagovat na potřeby jejích členů jako celku, ale také na potřeby jednotlivců. *Funkčnost* rodiny je bezpodmínečná pro její harmonickou existenci. Každá z funkcí je nezastupitelná, jelikož se všechny podílí na vývoji osobnosti členů domácnosti a jejího chodu. Selháním jedné či více ze základních funkcí dochází k jejímu rozpadu a negativně tak ovlivňuje všechny členy domácnosti. Výrost a Slaměník (2001) *definují základní 4 funkce*, které by rodina měla plnit.

1.2.1 Reprodukční (biologická) funkce

Reprodukční funkce nazývaná také jako *biologická* zajišťuje kontinuitu lidského druhu jako takového na Zemi. Reprodukce je důležitá nejenom pro rodinu, ale také pro společnost, kde přispívá k jejímu zkvalitňování rozvoje. Ovšem spadá sem i následné zabezpečení dítěte, aby došlo ke správnému vývoji osobnosti. Pokud tato funkce není zcela naplněna rodiči existují alternativy jako je náhradní rodinné péče.

1.2.2 Emocionální funkce

Funkce, která tvoří rodinu jako takovou – dodává všem členům domácnosti, bez ohledu na věk jedince, pocit lásky, sounáležitosti a zázemí, do kterého se vrací, jelikož je zde vzájemná důvěra a klidné prostředí, kde se lze uvolnit – být sám sebou. Takto bychom popsali harmonickou rodinu, ovšem setkáváme se i s rodinami dysfunkčními, kde právě emocionální funkce není naplněna. Tato nefunkčnost se projevuje nadále v osobnosti jedince. Emocionální funkce úzce souvisí s výchovnou funkcí.

1.2.3 Výchovná funkce

Funkce, která má vést dítě k jistému životnímu řádu, hodnotám a principům. Mělo by docházet k usměrňování jedincovy aktivity, aby došlo k všestrannému rozvoji a jedinec se tak mohl adaptovat do společnosti. Tato funkce by měla být plněna hlavně v rodinném prostředí, a to z toho důvodu, že rodina je nenahraditelným a základním faktorem pro sebeprosazení vlastního „JÁ“.

1.2.4 Materiální (ekonomická) funkce

Funkce, která plní ekonomické/materiální zabezpečení rodiny. Rodina je brána jako hospodářsky samostatná jednotka, kde mají být uspokojeny potřeby všech členů domácnosti. Mělo by docházet k uspokojování základních (fyziologických) potřeb člověka a také hodnot bezpečí a jistoty (Výrost, Slaměník, 2001). Především u této funkce došlo ve vývoji společnosti ke změně jejího významu. V současnosti se zdá, že materiální

zabezpečení rodiny se stalo jakýmsi monopolem všech těchto funkcí. Dříve bylo hlavní mít „střechu nad hlavou“ a dostatek živin pro přežití a zbytek byl nadstandard, který si všichni nemohli dovolit. V dnešním světě, jak je vidno, žijeme v konzumní společnosti, kde každý chce mít, co nejvíce. To zasahuje i rodin, kde se materialismus staví čím dál více do popředí než výchovná či emocionální funkce.

1.3 Typy rodin

Uvedli jsme si charakteristiku rodiny a její základní funkce, které by měla plnit. Od tohoto se odvíjí i *typologie rodiny*. V současnosti se můžeme setkat s různými typy rodin, ovšem většinu z nich spíše řadíme do trendů nikoliv do její základní typologie. Prolínají se různá kritéria podle, kterých se daný typ rodiny určuje. Většina autorů jej rozděluje dle *velikosti* neboli podle počtu členů v domácnosti a posléze i podle její *funkčnosti*.

Giddens (1999) typologii rodiny dle velikosti rozděluje na *nukleární* a *rozšířenou*.

Nukleární typ rodiny se skládá ze dvou dospělých osob a jejich dětí (vlastních či adoptovaných), které žijí pospolu v jedné domácnosti. V *rozšířené* rodině kromě manželů/partnerů a jejich dětí žijí v domácnosti ještě další rodinní příslušníci. Mezi rodinné příslušníky řadíme prarodiče, tety a strýce s jejich dětmi.

V západní společnosti je rodina spojena s *monogamií* neboli soužití pouze dvou jedinců pospolu. Murdock (1949) věnoval pozornost rodině mimo západní společnost a definoval, že rodina v jiné kultuře je rozdělena také podle počtu partnerů v manželství/partnerství. Tento pojem se nazývá *polygamie*, který nadále můžeme rozdělit na *polygynii* (mnohoženství) a *polyandrii* (mnohomužství) (Murdock In Giddens, 1999).

Dunovský (1986) typologii funkčnosti rodiny dělí následovně: *funkční*, *problémová*, *dysfunkční* a *afunkční*.

Funkční rodina uspokojuje všechny potřeby svých členů domácnosti, prostředí je pro dítě velmi vhodné, a tak je zajištěn jeho správný osobnostní vývoj. *Problémová* rodina neuspokojuje všechny základní funkce – vyskytují se zde problémy, které ale rodina zvládá řešit sama bez vnějšího zásahu. Vývoj osobnosti dítěte v této domácnosti není ohrožující. V *dysfunkční* rodině se vyskytují vážné funkční problémy (poruchy), které rodina nedokáže řešit sama – je zde zapotřebí vyhledat pomoc specialistů. V případě, kdy nastává vážný problém jedné či více z funkcí je ohrožen a poškozen osobnostního vývoje dítěte. *Afunkční* rodina není schopna plnit základní funkce a vyskytují se zde zásadní poruchy, které ohrožují samotnou

existenci dítěte. Osobnostní vývoj dítěte je vážně ohrožen a poškozen – řešením je odebrání těchto dětí a posléze jejich umístění do náhradních rodin.

1.4 Znak současného pojetí rodiny

Pojetí rodiny během století měnilo svůj význam ve společnosti. V současnosti můžeme hovořit o znacích, které vymezují dnešní dobu, včetně trendů, které jsem spadají. Durkheim staví proti sobě dva typy rodin, kde současnou rodinu nazývá „manželskou rodinou“ a tradiční rodinu jako „patriarchální“ (Durkheim In Možný, 2006).

„Soudobá manželská rodina vzniká podle Durkheimovy koncepce jako důsledek vydělení se nukleární rodiny z příbuzenské rodiny“ (Durkheim In Možný, 2006, str. 34). Přejchod od tradiční rodiny k postmoderní s sebou přinesl podstatné změny, které zasáhly individuální životy členů domácnosti až po samotný sociální konstrukt společnosti (Možný, 2006).

1.4.1 Monopol sexu

V tradiční rodině panovalo po staletí, že sex je přípustný pouze v manželství (legitimní) mezi mužem a ženou. To ovšem neznamená, že tomu takto bylo, jen se o tom veřejně nemluvalo. Postupně se myšlenka sexu měnila a stal se společností přijatelným i sex před svatbou. Tato změna přispěla k získání zkušeností a k uvědomění své sexuální identity a preference, čímž alespoň v tomto směru, zamezila důvodu rozpadu manželství. V postmoderní společnosti se pomalu začínáme potýkat s právem mít nejen jednoho sexuálního partnera či střídáním sexuálních partnerů tzv. „vztahy na jednu noc“. Pro většinu lidí je nepochopitelné soužití s vícero partnery, jelikož v naší společnosti je uznávána monogamie. Ačkoliv polygamie je více debatovaná tak stále hovoříme o stycích stálých partnerů, na rozdíl od promiskuity, kde se sexuální partneři neustále mění. Je zde větší riziko šíření pohlavních nemocí a u jedinců nedochází k naplnění potřeby lásky a sounáležitosti.

1.4.2 Reprodukční akt

Tento znak souvisí s monopolem legitimního sexu, jelikož v tradiční rodině se rodily děti především manželským párům, kde porodnost byla vysoká a rodičovství bylo bráno jako smysl života. V současnosti už hovoříme o tzv. nelegitimních (nemanželských) dětech, které se narodily před/po manželství anebo extra (nevěrou). Dnes toto není společností negativně vnímáno a nemění to fakt myšlenky rodičovství jako smysl života. Spousta páru, které ačkoliv nejsou sezdané spolu vychovávají děti a tvoří tak harmonickou rodinu. Co se týká porodnosti v rámci vzniku nových technologií, především v medicíně, (antikoncepce, interrupce, ...) má za následek zpomalení či naprosté přerušování reprodukce. V globálním měřítku se to stává

„problémem“, ale musíme brát v potaz, že pokud by nedocházelo ke zpomalování reprodukce řešila by se více problematika náctiletých matek, chudoba aj.

1.4.3 Výběr manželského partnera

Dříve bylo zvykem, že rodiče vybírali svému dítěti partnera, který měl být ideální pro jisté udržení společenského statusu rodiny, včetně zajištění majetku. V současnosti si jedinec individuálně vybírá partnera podle svých stanovených požadavků, které u partnera vyžaduje. V tomto trendu spatřujeme pozitiva, jelikož představa „ideálního partnera/partnerky“ je pro jedince a jeho rodičích zcela rozdílná. Hledání partnera/partnerky by měl být přirozeným jevem. Ačkoliv dnes se výběr druhé polovičky přesunul spíše na sociální sítě, respektive na „seznamky“, kde na základě společného „chatování“ se rozhodujeme, zda nás daný jedinec oslnil či nikoliv.

1.4.4 Manželství jako instituce

V tradiční společnosti bylo normou, že manželství jakožto svazek dvou lidí je nezrušitelný. Dnes, jak je nám známo je manželství spíše jako uzavřená právní smlouva, ze které lze vystoupit. Z doživotní rodiny se stala rodina „prchavá“. Rozvodovost stoupá, ale otázkou zůstává, proč se tak děje? Mohou to být unáhlená uzavřená manželství po krátké době známosti anebo spíše se to týká disharmonie v dlouhodobém manželském svazku. V současné době existují na tento popud poradny poskytující lidem s problémy v manželství odbornou pomoc. Nicméně ani to není záruka další trvalosti vztahu, musíme se holt naučit žít s faktem, že ne všichni zůstávají v našich životech natrvalo.

1.4.5 Funkce rodiny

At' už hovoříme o ekonomické stránce rodiny, dělbě práce, výchově nebo vzdělávání dětí – všechny z výše uvedeného obstarávala především rodina (tradiční). Ovšem mnohé z tohoto byly v rámci společenského posunu z institucionalizovány (škola, pracoviště, ...). Nicméně i přestože se obstarávání některých z funkcí přesunulo do institucí nadále by měla přetrvávat myšlenka toho, že rodina je základem každého jedince, a to v jakém prostředí vyrůstáme nás nesmírně ovlivňuje v dalších krocích života. Dnes si můžeme povšimnout zvýšení pozornosti k funkci ekonomické před emocionální či výchovnou, i přestože tyto dvě funkce utvářejí osobnost člověka nejvíce.

1.4.6 Rodičovské funkce

Rodičovství, jak už bylo zmíněno, bylo v tradiční společnosti bráno jako smysl života. V současném pojetí se čím dál více společnost upíná spíše na karierní růst, než na založení

rodiny anebo dochází k jejímu odkládání. Porodnost se snižuje a počet dětí v domácnosti je také mnohem nižší než dříve. Mění se také role v rodičovství – dnes může být žena ta, kdo zajišťuje rodinu po finanční stránce a muž, který zůstává na rodičovské dovolené. Tyto důsledky by mohly mít ekonomickou povahu. Dnes není možné bez finančního zajištění vychovávat dítě, či dokonce více, a proto pravděpodobně dochází k odkládání mateřství na dobu, kdy to z hlediska zajištění bude možné a tím se předchází případným problémům.

1.5 Trendy současnosti

Současná postmoderní společnost disponuje různými „trendy“, které ovlivňují přístupy jednotlivců k rodinnému životu a také jeho postavení ve společnosti (Možný, 2006).

1.5.1 Jednočlenné rodiny

Tento trend nijak nesouvisí s vdovci/vdovami, kteří po smrti partnera zůstali žít sami, ale týká se naopak mladých lidí, kteří žijí v domácnosti zcela sami. A to ve většině případů z vlastního rozhodnutí. Tento život „singles“ můžeme rozdělit na dvě podskupiny: *partnerství bez soužití* a *svobodní/rozvedení* (Možný, 2006).

Partnerství bez soužití

Ačkoliv se jedná o partnerství, tak oba stále zůstávají žít ve své domácnosti. Tyto vztahy jsou zcela plnohodnotné jen v rámci své osobní pohody i jiných osobních důvodů upřednostňují oddělené domácnosti.

Svobodní/rozvedení

Jedinci, kteří žijí bez stálého partnera z důvodu, že vztah nechtějí nebo mít nemohou. Tato situace může nastat po rozpadu manželství a jedinec nechce či nemůže navazovat další vztahy. Anebo můžeme hovořit tzv. o „bohémském životě“, kdy jedinec nemá potřebu se zatím nijak vázat. Otázkou zůstává, zda tito jedinci, kterým těmto životní styl vyhovuje, plánují do budoucna i vztahy vážnější? A případně do kolika let je tento způsob života společností akceptován. V podstatě nehraje roli pouze věk, ale také pohlaví jedince. U mužů je tento způsob života přijímán více než u žen.

1.5.2 Odkládané rodičovství

V současné době se více setkáváme s *odkladem rodičovství* nebo spíše s odkladem mateřství u žen. Obecně lze říci, že důvodem pozdního mateřství, či dokonce bezdětnost je kvůli zvyšující se vzdělanosti a uplatnění žen na trhu práce (Sobotková, 2012). Souvislost s odkládáním mateřství může být spojováno také s výběrem partnera/partnerky. Pro založení

rodiny je podstatné, aby oba partneři byli ve vztahu spokojeni, jelikož příchod dítěte je obtížné období, kdy se spolu partneři musí znát, spolupracovat a vytvářet tak vhodné prostředí pro výchovu svého dítěte.

1.5.3 Absence rodičovství

Jinak také nazývaná jako *nedobrovolná bezdětnost* je termín používaný pro lidi, kteří i přestože mají touhu být rodičem, z jistých důvodů se stát nemohou. Nejčastějším důvodem je sterilita jednoho z partnerů nebo infertilita u žen. *Sterilita* nazývaná také jako neplodnost „označuje stav, kdy se po roce snahy o početí dítěte výsledek nedostaví“ (Sobotková, 2012, str. 162). *Infertilita* neboli neschopnost u ženy donosit živý plod, což znamená, že dochází k samovolným opakovaným potratům (Sobotková, 2012).

„Všeobecně se předpokládá, že přibližně 1/5 páru potřebuje pomoc moderní medicíny, aby mohla přivést na svět dítě“ (Sobotková, 2012, str. 162). Alternativou kromě asistované reprodukce je osvojení (adopce).

1.5.4 Neúplné rodiny

Rodiny s jedním rodičem v domácnosti se v postmoderní společnosti stávají běžnějšími. Důvodem jsou především rozpady rodin (sezdané i nesezdané), ovdovění, osvojení dítěte jedincem či narození dítěte mimo partnerství/manželství. (Goldenberg, Goldenberg In Sobotková, 2012). Problematice „neúplné rodiny“ je věnována pozornost v kapitole 2.3 dole 2.3. Každopádně výchova dítěte pouze za přítomnosti jednoho z rodičů je náročná, jelikož všechny povinnosti jsou odkázány na jedince. Často u těchto neúplných rodin pomáhají s výchovou a chodem domácnosti prarodiče. Alespoň takto může být nahrazena vzorová role otec x dědeček, matka x babička.

1.5.5 Nevlastní rodiny

Nevlastní rodinou označujeme rodinu jako druhotně či dále vzniklou sňatkem alespoň jednoho z rodičů. Pokud členové domácnosti žijí pospolu v harmonii, i přestože biologicky nejsou nijak příbuzní, nazývají se rodinou, jelikož jsou to vztahy mezi sebou, které je pojí dohromady nikoliv krevní pouto. V dnešní době se tato forma rodiny objevuje častěji než kdykoli předtím (Sobotková, 2012). S pojmem nevlastní rodina je spjat termín nevlastní rodičovství, kterému je věnována pozornost v kapitole 2.4.

1.5.6 Nesezdané soužití

V současnosti se více setkáváme s pojmem nesezdané soužití nebo lidově známo jako „žít na hromádce“ nebo na „psí knížku“. Sňatečnost klesá spolu s porodností, která je často odkládána. Toto je důsledkem společenských změn a nově přichozích příležitostí. Ačkoliv porodnost obecně klesá, v případě nesezdaného soužití – počet nemanželských dětí stoupá (Možný, 2006). „*Nesezdané soužití je veřejným míněním všeobecně přijímáno*“ (Možný, 2006, str. 257).

1.5.7 Rodiny homosexuálních párů

V dnešní společnosti už můžeme hovořit o homosexuálních párech/rodinách, kde partnerství/rodina je tvořena buď dvěma muži (gayové) nebo dvěma ženami (lesbičky). V České republice je umožněno od roku 2006 registrované partnerství a obecně lze říci, že homosexualita a její práva se stávají v posledních letech velmi diskutovatelným tématem. V České republice je možné, aby homosexuální pár vychovával společně děti, ovšem zákon jim nedovoluje, aby oba byli uznáni jako rodiče. Tudíž v homosexuálním páru je zákonem daný pouze jeden rodič jako osvojitel nebo biologický rodič (Sobotková, 2012). Matějček (1999) rozděluje rodičovství na biologické a psychologické, tudíž by z tohoto mělo vyplívat, že ačkoliv homosexuální pár není biologickým rodičem, ale i takto může dát dítěti stejné zázemí, lásku a pocity bezpečí stejně jako heterosexuální páry.

2 RODIČOVSTVÍ

Rodičovství neboli působení rodičů na dítě a jejich vzájemné vztahy. Rodičovství můžeme také nazývat jako sociální role, kterou rodič sehrává v životě dítěte a naopak. Pojem „rodičovství“ můžeme rozdělit dle rolí v nukleární rodině, a to na mateřství a otcovství. Dochází k vzájemnému ovlivňování a sdílení zážitků i zkušeností. Můžeme pojednávat o pozitivích a negativích, které v sobě pojem „rodičovství“ nese a s čím vším se musí rodina jako celek potýkat. Pro někoho je smyslem života právě rodina, kde být rodičem je samozřejmostí. Nicméně, ne každý to tak vnímá, a proto se setkáváme s dětmi, které jsou vychovávány, například jen jedním z rodičů, či žádným z nich.

2.1 Charakteristika rodičovství

Součástí rodinného cyklu je právě rodičovství, které je považováno za jedno z nejvýznamnějších změn. Možný (1999) uvádí přechody Rossiové, která je rozděluje na 4 základní aspekty: *přechod pod silným kulturním tlakem, přechod mimovolný tzv. neplánovaný, přechod mateřství, přechod zlomový* (Rossiová In Možný, 1999).

„I když osobní okolnosti a sociální očekávání do jisté míry ovlivňují proces rozhodování o rodičovství, v popředí je čistě individuální hodnocení pozitiv a negativ neboli přínosů a obětí rodičovství“ (Sobotková, 2012, str. 157).

2.1.1 Pozitiva rodičovství

Mezi hlavní přínosy rodičovství patří rozvoj vztahů, a to nejenom ve vztahu k dítěti, ale také k partnerovi, kdy se vzájemně vidí v nových rolích (matka, otec) – poznávají se v naprosto jiné rovině. Přínosem je smysluplnost neboli naplnění smyslu života a kontinuity rodu jakási „rodinná vizualizace budoucnosti“. V neposlední řadě se rodičovství dá považovat za známku dospělosti, ovšem dle statistik vyplývá, že u žen je tento faktor mnohem vyšší než u mužů (Sobotková, 2012).

2.1.2 Negativa rodičovství

Nejhlavnější negativa rodičovství dnešní doby je především zpomalení karierního růstu matky a s tím související finanční znevýhodnění, jelikož finanční zabezpečení je prioritou pro chod domácnosti. Dochází k omezení svobody rodičů, jelikož péče o dítě, především v útlém věku, přináší spoustu zodpovědnosti a času, který je zapotřebí dítěti věnovat. Uvádí se, že narození dítěte může mít dopad na funkčnost manželského (partnerského) vztahu. Časté příčiny nefunkčnosti manželství (partnerství) po narození dítěte je vlivem vyčerpanosti, která

může mít dopad na jejich sexuální život (emocionální labilita u ženy). Dalším z uváděných negativ je nevratnost neboli rozhodnutí, které vyžaduje naprostou oddanost a připravenost být rodičem. Právě z toho vyplývá, že některé páry mají obavy ze své adaptability na novu roli. V poslední řadě můžeme hovořit o strachu z globálních problémů/konfliktů, do kterých páry odmítají přivést dítě (Sobotková, 2012).

2.2 Role rodičů

Role neboli *sociální chování* v určitém postavení, které má plnit soubory pravidel a očekávání v určitém sociálním prostředí a skupině. „*Role je spojena i s určitými právy a povinnostmi, ty však mohou být naplněny jen při adekvátní realizaci funkce dílčích rolí ostatními.*“ (Čačka, 2000, str. 305).

Naplňování rodinných rolí v domácnosti udržuje jistou míru kooperace mezi členy rodiny a jejich činnostmi. Vzájemnou komunikací mezi sebou zajišťují funkčnost svých rolí, ale také rodiny jako celku. Toto naplňování dodává členům rodiny pocity jistoty, bezpečí, a především emocionální stabilitu (Čačka, 2000). Interakce mezi členy domácnosti je nesmírně důležitá. Rodiče musí mluvit se svými dětmi, jelikož děti tuto komunikaci potřebují, aby mezi nimi vznikl blízký zdravý vztah (Gordon, 2000).

„*Partneři mají v rámci rodiny své vymezené kompetence, svá pole rozhodování, do kterých ten druhý nezasahuje*“ (Šlechtová, 2016, str. 61). Každý z rodičů má důležitou roli v životě dítěte a to, jak je vychováno ovlivňuje jeho vývoj. Žena a muž nejenom ve výchově fungují na základě jiných principů. Mohou využívat své mužské či ženské dispozice, ale matka nemůže zcela zastoupit role otce a naopak (Pöslova, 2020).

2.2.1 Role matky

Role matky je brána jako emocionální vůdce rodiny, která pečuje o členy domácnosti. Dopřává jim pocity lásky, sounáležitosti a udržuje dobré vnitřní vztahy v rodině. Role matky „*zabezpečuje tělesnou i psychickou integritu dětí*“ (Čačka, 2000, str. 306). Přístup ženy je empatický, podporující a trpělivý. Vztah matky s dítětem se tvoří již v prenatálním období, tudíž i během těhotenství je vytvoření pouta nesmírně důležité. Po narození se tento jejich vztah formuje nadále, jen v jiné formě. Komunikace matky s dítětem je většinou založena na jemnější intonaci či používání zdvořilých, ba dokonce dochází k přejímání řeči svých dětí, se kterou s nimi komunikují (Pöslova, 2020).

2.2.2 Role otce

Role otce je brána jako živitele rodiny, který rodinu vede a je spíše orientovaný na celek skupiny než na jednotlivce (Čačka, 2000). Přístup muže jako rodiče je oproti ženskému striktnější a důslednější. Vztah k dítěti si muž musí osvojit (adaptovat) až po narození dítěte na rozdíl od matky. Muži působí více autoritativně, což vyplývá už jen z komunikace s dítětem. Důvodem je hlubší intonace hlasu, stručnost slovníku bez zdobnělin či přejímaných slov dětí (Pöslova, 2020).

2.3 Rodičovství v neúplné rodině

Rodičovství v neúplné rodině může mít důvody *rozpadem manželství/partnerství* nebo *úmrtím jednoho z rodičů*. Matka nebo otec se musí postarat o domácnost z funkčního hlediska (materiální, citové, výchovný, ...). Dalším typem rodičovství v neúplné rodině mohou být především tzv. *svobodné ženy*. Zástupnou roli zde mohou mít prarodiče, kteří mohou do jisté míry suplovat jednoho z rodičů. Zajišťují tak chod domácnosti a podílejí se na výchově dítěte.

2.3.1 Rozpad manželství/partnerství

Rodičovství po rozpadu rodiny, kdy se jeden z rodičů (většinou otec) odloučí od rodiny. Setkávání s dítětem je stanoveno soudem a rodiči je vyhrazen čas, kdy se s dítětem bude stýkat, například *střídavá péče o dítě*. Vztah rodiče s dítětem po rozvodu velice závisí na jejich dosavadním vztahu, včetně během rozvodového řízení. Spolupráce rodičů po rozvodu je často nesnadná. Každý z rodičů může tíhnout k jinému stylu výchovy, a proto může být adaptace na novou rodinnou situaci náročná pro všechny zúčastněné (Gjuričová, Kubička, 2009).

Postoje společnosti bývají kladné, jelikož se zastává názor, že klidné rodinné (neúplné) prostředí je nejen pro dítě zdravější pro jeho vývoj. Avšak můžeme se setkat s názorem, že dítě by mělo vyrůstat v úplné rodině v přítomnosti obou rodičů bez ohledu na vzájemné vztahy (Sobotková, 2012).

2.3.2 Úmrtí jednoho z partnerů/rodičů

Neúplné rodiny z důvodů smrti jednoho z partnerů/rodičů je z psychologického hlediska definováno jako definitivnost a neodvolatelnost odchodu partnera/rodiče na rozdíl od rozvodu. Podle Matějčka (1992) je pro dítě nesmírně těžké: „*pochopit samotnou skutečnost smrti a prožitky úzkosti, jež jako takové poznání nutně vzbuzuje, ne pouze povrchně odreagovat, nýbrž přijmout a tvořivě ve vývoji své osobnosti zpracovat*“ (Matějček, 1992, str. 139). Bowlby a Robertson (1952) rozdělují truchlení do 4 fází: *ohromení (šok)*, *protest*, *zoufalství (beznaděj)*, *uklidňování (smíření)*. Nicméně žal a vyrovnávání se se skutečností prožívá každý velmi

individuálně. Tudíž jedincovo truchlení se může zcela lišit od veřejně očekávaného smutnění (Bowlby a Robertson In Matějček, 1992).

2.3.3 Svobodné matky

Rodičovství žen, které zůstaly po narození dítěte samy bez partnera, anebo otěhotněním pomocí asistované reprodukce. Sem ovšem řadíme i adopci či pěstounskou péči, která se může týkat i mužů jako svobodného rodiče (Sobotková, 2007). Tito jedinci dávají dětem alternativní možnost nového domova, kde jim je dopřáváno to, co do této doby postrádaly.

2.4 Nevlastní rodičovství

Rodičovství lze rozdělit na *biologické* a *psychologické*. Biologické neboli pokrevně dané a psychologické, což je adaptace člověka na roli rodiče dítěte. Dohromady toto tvoří tzn. „normální rodičovství“. Nicméně ne vždy tomu takto je, a proto můžeme rodičovství rozdělit na *vlastní* a *nevlastní*. Setkáváme se s lidmi, kteří biologicky své „vlastní“ děti mají, ale o dítě nemají zájem, tudíž nelze mluvit o psychologickém rodičovství. Na druhé straně se setkáváme s lidmi, kteří biologičtí rodiči nejsou, ale naplňují stránku psychologickou neboli vychovávají a starají se o „nevlastní“ dítě (Matějček a Dytrych, 1999).

Matějček a Dytrych (1999) udávají, že v dnešní době dítě vnímá jako svého rodiče toho, kdo jim dává lásku, vychovává je a tráví s nimi rodinný čas.

„I ve vlastní (biologické) rodině musí být dítě „svými lidmi“ psychicky přijato, aby se mezi nimi a dítětem mohl rozvíjet vzájemný a pozitivní citový vztah“ (Matějček a Dytrych, 1999, str. 66).

2.5 Věkové hranice

Hranice mezi rodičovstvím mladým a tzv. „normálním“ je velmi úzká. Ovšem rodičovství mladší je bráno od 15 do 19 let, kdy jedinci jsou bráni jako nezralí pro rodičovství. Setkáváme se s názorem, že „děti vychovávají děti“. Samozřejmě to není pravidlem – nicméně je důležité brát v potaz, že v těchto letech jsou jedinci ještě stále ve vývojovém stádiu adolescence. „Ideálním“ věkem pro prvotní rodičovství se pohybuje okolo 20 až 24 let, ovšem tato hranice se neustále posouvá, jelikož je na ni nahlíženo z různých úhlů pohledů. Z lékařského pohledu je pro prvorodičku i dítě ideální věk matky okolo 24 let z důvodu větší kompenzace organismu, tedy připravenosti a vydatnosti těla. Na druhé straně rodiče v tomto věku mají nižší socioekonomický status, tudíž se budou více potýkat s problémem finančního zabezpečení rodiny než rodiče staršího věku (Matějček, 1992).

Rodičovství starších je bráno po dosažení věku 35 let, jelikož těhotenství je v těchto letech bráno jako rizikové. Tato hranice je směřována především opět na ženu, jelikož v této problematice není pozornost k mužům nijak zvlášť směřována. Uvádí se, že matky staršího věku věnují pozornost dítěti, alespoň zpočátku, více než matky věku mladšího. Dítě jako energetický živel je pro rodiče staršího věku mnohem náročnější, jelikož s věkem ubývá rychlost adaptace na požadavky, na které doposud nebyli zvyklí. S tím souvisí i úzkost ohledně případného nebezpečí, což má za následek, že rodiče staršího věku mají tendence omezovat aktivitu dítěte a klesá tak spontánnost (uvolnění). V neposlední řadě se může věk rodičů lišit. V praxi se setkáváme více s mladší matkou a starším otcem, kdy je nejčastějším problémem slučitelnost výchovných postojů k dítěti (Matějček, 1992).

Průměrný věk matek prvorodiček v České republice z roku 2018 je 28,4 let a obecně průměrný věk matek při narození dítěte je 30,1 let (MPSV, 2020).

3 VÝVOJ OSOBNOSTI DÍTĚTE

Vývoj každého jedince probíhá po celý život, nicméně v počátcích vývoje od početí až po dospívání můžeme tyto změny, co nejzřetelněji pozorovat. Ve vývoji osobnosti se prolínají různé faktory (geny, sociální prostředí, učení aj.), a proto je toto zcela individuální proces. V psychologii se setkáváme s rozličnými názory, metodami a přístupy na vývoj osobnosti. Mezi nejčastější patří: *osobnost jedince jako psychologický celek, osobnost člověka jako subjekt a rozlišení osobnosti jedince od ostatních* (Helus, 2004). Obecně lze říci, že osobnost utváří naše „JÁ“, které se během života neustále vyvíjí a je ovlivňováno.

3.1 Charakteristika a činitelé vývoje osobnosti

„Základním východiskem uvažování o vývoji osobnosti dítěte musí být, že jde o vývoj bytosti v jejím celistvém uspořádání – vzájemně se prostupují vývoj tělesný s vývojem psychickým: vyvíjí se sociální začleňování, vztah k druhým lidem k sobě samému: vyvíjí se vlastnosti i jejich projevy: vyvíjí se poznávání, jednání i emocionální prožívání: vyvíjí se toužení a chtění, morální postoje...“ (Helus, 2004, str. 165).

Helus (2004) rozděluje *strukturu osobnosti* dle celistvosti na *vlastnosti* a *rysy*. Vlastnosti jsou označovány jako stálé neboli nepodléhající změnám. Vlastnosti člověka ovlivňují projevy jedince, a proto lze konstatovat, že podle vlastností jedince můžeme určit nějaký vzorec chování neboli jak se jedinec v jistých situacích zachová. Rysy popisujeme jako dílčí charakteristiku jedince, které jsou dlouhodobé (některé mohou být i trvalé) a nejsou obecně platné jako vlastnosti – rysy osobností se projevují více ve specifických situacích.

Vnitřní a vnější činitelé

Vývoji osobnosti podněcují podmínky *vnější* a *vnitřní*. Hovoříme-li o podmínkách vnějších jedná se *fyzikální* a *sociální* činitele. Vnitřní činitelé tvoří poté *organický* a *psychický* vývoj daného jedince. Do *faktorů organických* řadíme: dědičnost genů (genotyp), vrozenost činitelů (mutace genů), kongenitální podmíněnost (prenatální a perinatální průběh). *Faktory vnějšího prostředí* jsou tvořeny: konstitučními činiteli (vliv stabilitnosti fyzikálních a chemických faktorů) a variabilními činiteli, což je vliv sociálního prostředí (výchova, sociální skupina, hodnoty, normy, cíle). V poslední řadě hovoříme o *faktorech subjektivních*, kam patří: poznávání a seberealizace (Čačka, 2000).

Allport vlastnosti osobnosti člověka dělí: *kardinální, centrální a sekundární*. Vlastnosti kardinální naprosto charakterizují jedince, a to za každé situace – slouží jako maska osobnosti. Centrální vlastnosti se uplatňují jen v určitých situacích, například ve vztahu

k druhým, pohlaví a při specifických činnostech. A poslední sekundární vlastnosti, které se projevují minimálně, a to jen za specifických podmínek (Allport In Helus, 2004).

Helus (2004) *vlastnosti osobnosti* dělí na: *schopnosti, temperament a charakter*.

3.1.1 Schopnosti

Jsou chápány také jako inteligence neboli vlastnost, která umožňuje jedincům zvládat a naučit se jisté činnosti. Na schopnosti potažmo inteligenci je nahlíženo z různých úhlů pohledů. První pohled na schopnosti je takový, že jsou branné jako vrozená vlastnost, tudíž jsou neměnné. U druhého jsou schopnosti možné rozvíjet a ovlivňovat, tudíž díky novým poznatkům a motivaci může inteligence narůstat.

3.1.2 Temperament

Souhrn vrozených vlastností, které se u jedince projevují v určitém citovém (emočním a afektivním) prožívání a reakcí v daný moment. Temperament jakožto vrozený nelze měnit, můžeme ho pouze usměrňovat.

Hippokratova typologie ze 4 hlavních temperamentů: *choleric, flegmatik, sangvinik a melancholik*. Pro *choleric* je typická citová výbušnost, netrpělivost, sklony k agresi, extroverze, nerozvážnost, ukvapenost. *Flegmatik* je opakem, jelikož se vyznačuje vyrovnaností, lhostejností, introverzí, zdrženlivostí a samotářstvím. Pro *sangvinika* je typická citová nerozvážnost, bezstarostnost, optimismus, přizpůsobivost, extroverze. U *melancholika* přetrvává hluboké prožívání, pesimismus, smutek, sklíčenost, introverze (Hippokrates In Helus, 2004).

Cheese a Birche (1986) definovali 3 stupně *temperamentu dle vychovatelnosti dětí*. První stupeň *Snadno vychovatelné dítě*, což popisuje pozitivně naladěné dítě, které je přizpůsobivé bez jakýkoliv obtíží. Druhým stupněm je *Obtížně vychovatelné dítě* popisující negativně naladěné dítě, u kterého je přizpůsobování pomalejší a špatně přijímá jakékoli změny (negativní afekt) a poslední stupněm je *Pomalé dítě*, které bývá lhostejné, změny přijímá pomalu, ale bez silně negativních reakcí (Cheese a Birche In Helus, 2004).

3.1.3 Charakter

Souvisí s morálkou, hodnoty a principy, z čehož vyplývá, že charakter není vrozená, ale získaná vlastnost, kde dochází k zvnitřnění požadavků, které jsou na jedince kladeny okolím a ten je přijme za své. Vývoj charakteru ovlivňuje socializace a edukace dítěte, což probíhá především v rodině, mezi vrstevníky, ve společnosti aj.

Piaget rozděluje *morálku* na: *heteronomní* a *autonomní*. Heteronomní morálka je založena na vnějším podnětu autority, která klade důraz na dodržování pravidel a norem. *Autonomní morálka* se projevuje kolem 10. roku života jedince, kdy dochází ke změně a uvědomění, že ačkoliv existují jistá pravidla, která se dodržují – závisí též na situaci. Otázkou, co je správné/nesprávné tedy může mít své výjimky (Piaget In Helus, 2004).

3.2 Rané dětství

V prvních fázích raného dětství dítě nezvládá uspokojovat své základní potřeby, a proto je nesmírně důležité, aby došlo k naplnění potřeb biologických (spánek, potrava, vyprazdňování a teplo), ale také potřeb psychických. Mezi psychologické potřeby v raném dětství zařazuje *Senzomotorická stimulace* (poznávací schopnosti), *Navazování sociálních kontaktů* (společenský cit) a *Sebeuvědomění* (sebevědomí a seberealizace) (Čačka, 2004).

Součástí vývoje je prenatální fáze (období po početí), perinatální (porod), která je přechodem mezi perinatálním a postnatálním vývojem (Helus, 2004). Do raného dětství spadají období *novorozence*, *kojence*, *batole* a *děti předškolního věku* (Čačka, 2000).

3.3 Novorozenec

Novorozencem je bráno dítě do 60 dnů od jeho narození a je vybaven reflexy (sací, polykací, vyměšovací, hledací, úchopový, polohový, ...), které jsou důležité pro jeho přežití. Novorozenec je naprosto závislý na péči druhých (Příhoda In Čačka, 2000).

Smysly u novorozenců „*vykazují převážně jen elementární funkčnost a pasivní odrážení*“ (Čačka, 2000, str. 30). *Chuť* je zpočátku funkční jen částečně – preference sladkých podnětů, *čichové receptory* reagují až po dvou dnech po narození, a to jen na silně podněty, *termoreceptory* se vyvíjí v několika dnech a jsou znatelné reakce na teplo a chlad, *zrak* se postupně vyvíjí a k soustředěnějšímu vidění dochází až v období kojeneckém, *sluch* je funkční ihned po narození ovšem sluchové reakce jsou zřetelné až po pár týdnech, a to na hlas matky. Soustředěnější sluch nastává po 1 měsíci od narození. Už u novorozence můžeme sledovat určitou *empatickou interakci* hlavně mezi ním a matkou. Činitelé vývoje (rodina – rodiče) se podílí na vývoji „*subjektu-objektové interakce*“ u dítěte (signály). Rodičovská péče by měla v dítěti upevňovat citové reakce, které jsou nadále důležité pro jeho orientaci a prožívání (Čačka, 2000).

3.4 Kojenec

Fáze kojence je od 2 měsíců do 12 měsíců dítěte a dochází k *psychickým* i *tělesným* projevům. Smysly u novorozenců jsou dále rozvinutější a můžeme sem přiřadit i poznávací procesy jako vnímání, pozornost, paměť a řeč, kde dochází k dalšímu osvojování. V tomto období lze pozorovat *citové procesy* jako je úsměv, strach, smích a hněv. Do jisté míry probíhá i *sebeuvědomování*. Sociální kontakt zajišťuje u dítěte vývoj reakcí na podněty (oční kontakt, obličej, hlas a jiné zvuky) a navozují pozitivní duševní stav. (Čačka, 2000)

„Rozhodující je zde ovšem, kromě procesů zrání, stále více i stimulace – tzv. podnětnost prostředí, zejména vztah blízkých osob dítěti“ (Helus, 2004, str. 199)

3.5 Batole

Batolecí období je přibližně od 1 do 3 let věku dítěte, kdy dochází k zřetelnějšímu rozvoji smyslů a k výraznému posunu ve veškerých poznávacích procesech. Můžeme sem navíc přidat rozvoj paměti, představivosti a myšlení. *Sociální situace* upevňují kvality citů, a to na negativní a pozitivní emoce. Emocionalita se u batolat vyznačuje proměnlivostí neboli emoční labilitou, která je spojována s afekty (hněv, radost, strach, něha, žárlivost aj.) (Čačka, 2000).

Helus (2004) definuje tři zlomové události v batolecím věku: *vstávání* a *chůze*, *zrod rozhovoru* a *identifikace „JÁ“*.

3.6 Předškolní věk

Poslední stádium raného dětství od 3 do 6 let věku dítěte, kdy nastávají charakteristické změny ve vývoji. Těmito změnami se myslí *růst obratnosti*, kdy jsou děti mnohem čilejší a zvládají fyzicky náročnější činnosti. Nastávají *Nové myšlenkové pochody* – děti se hodně vyptávají, ale už ovládají některé myšlenkové souvislosti. V rámci navštěvování mateřské školy se u dětí vyvíjí *výtvarný projev*, *kamarádství s vrstevníky*, *hry (sociální role)*, ale hlavně jsou zde upevňovány *základy mravnostních postojů* (Helus, 2004).

„Úroveň racionálně-kognitivních procesů závisí nejen na zrání centrální nervové soustavy a narůstající zásobě zkušeností, ale i na dosažené vyspělosti subjektivity, tedy kvalitách imaginativně – emotivních funkcí osobnosti“ (Čačka, 2000, str. 69).

Citové procesy se projevují afekty (zlost, strach – bohatá fantazie, vztek). Citové stavy (nálady) jsou mnohem stabilnější a navazují tak vztahy, které jsou schopné diferencovat (vlastnosti jedinců). Samy děti již zvládají sebeovládání, kam můžeme zařadit sebemotivaci,

sebekontrolu. Duševní vývoj dítěte je podmíněn prostředím, ve kterém vyrůstá a jaké vztahy jsou udržovány mezi členy domácnosti. V tomto období dochází k nápodobě tzv. identifikaci s rodičem tožného pohlaví, proto je dobré, aby vztahy mezi rodiči a dítětem byly pozitivní a došlo tak ke správnému vývoji dítěte (Čačka, 2000). V tomto období již vnějšími činiteli, jako v předchozích obdobích, není pouze rodina, ale zařídíme sem i první kontakt s vrstevníky, a to především v mateřské škole, kde na vývoj dítěti působí i pedagogičtí pracovníci.

3.6.1 Školní zralost a připravenost

Ve věku 6. let by dítě mělo být postupně vybaveno na zvládnutí požadavků pro nástup na základní školu. Školní zralost a připravenost u dítěte je důležitá pro správné a úspěšné zařazení do instituce (Helus, 2004).

„Pro školu je důležitá úroveň tzv. *psychomotorických funkcí*“ (Otevřelová, 2016, str. 13). Do těchto funkcí řadíme čtení, psaní a počítání. Mezi nejčastěji používaný test pro ověření připravenosti je *Jiráskův test školní zralosti* (Otevřelová, 2016). V tomto testu dochází k posouzení následujících faktorů pro přijetí na základní školu: *tělesný stav* (postava, osifikace ruky, rozvoj jemné a hrubé motoriky, senzomotorická koordinace – lateralita), *duševní vyspělost* (pozornost, řeč, vnímání, myšlení, paměť, kresba, čítí, porozumění) a *emoční zralost* (stabilita, motivace, sociální zralost, koncentrace) (Čačka, 2000).

U školní zralosti a připravenosti je důležité si uvědomit, že každé dítě je individuální, tudíž pro někoho přechod z mateřské do základní školy nemusí být nikterak náročný. Nicméně dnes se můžeme setkat s dítětem, které se ztěžka adaptuje na nové prostředí a úkony. Některé děti mohou mít tzv. „odklad“, jelikož nejsou zcela připravené na povinnou školní docházku, a proto je jim „dopřán“ další rok v mateřské škole, kde dozrají jejich schopnosti.

3.7 Dětství a prepuberta

Označováno také jako *mladší školní věk* přibližně od 6 do 11 let věku dítěte. Toto období je pro dítě velkou změnou, jelikož se zařazuje do nového sociálního prostředí, kterým je škola. Období *dětství a prepuberty* je charakterizováno ve 3 bodech: *školní připravenost, pracovitost a úsilí a nabývání poznávacích procesů a kapacity paměti* (Helus, 2004).

Prepuberta navazuje na dětství a diferencuje se především z hlediska pohlavní odlišnosti s projevy funkcí pohlavních orgánů (*menstruace, poluce*). V období 10–12 let (i dříve) dochází k projevům druhotných pohlavních znaků a růstu (především u chlapců). Ovšem rozdíl mezi *psychickým a tělesným* vývojem zůstává výrazně odlišný, což podle Vágnerové (1997) později

vede k dynamičtějšímu psychickému vývoji v období dospívání (Vágnerová In Čačka, 2000). Hlavním cílem tohoto období je poznávání (učení) a sociální učení, jelikož dochází k větším vnějším vlivům sociálního prostředí (rodina, škola, vrstevníci, média aj.). S větší interakcí vnějších podmínek nastávají změny v sebepojetí, jelikož představa o sobě samém je podmíněna vlivem rodiny, školy, vrstevníků, což může mít, jak pozitivní, tak negativní dopad na vývoj osobnosti jedince. Současným a stále expandujícím vnějším vlivem se stávají média (filmy, seriály, hry, ...), která zkreslují skutečnosti, tudíž u dítěte může dojít ke změně chování (zvýšená agrese) (Čačka, 2000).

3.8 Dospívání (pubescence)

Také označováno jako *období středního školního věku* – důvodem přechodu z prvního stupně na druhý. Někteří autoři označují toto období jako ranou adolescenci, jelikož dochází k dospívání, s čímž je spojena probouzející se sexualita (Helus, 2004). Toto stádium se rozlišuje podle věku na dívky a chlapce. U dívek dospívání začíná ve věku 12 až 16 let a u chlapců se projevuje o rok později, tedy od 13 do 17 let. Dochází k fyzickým i psychickým změnám, které jsou spojovány s nervovou a emoční labilitou a také s pocitem nejistoty (Čačka, 2000).

Helus (2004) definuje 4 *rozvojové úkoly* v období pubescence: *přijetí vlastního těla, sebeuvědomění svého pohlaví a vztahu k opačnému, postavení ve vrstevnických vztazích a životní plány a perspektiva.*

4 VÝCHOVA

Jak ovlivnit osobnost vychovávaného a zdali je to vůbec možné? Osobností člověka jsme se zabývali v předchozí kapitole, kde jsme se věnovali především vnitřním a vnějším podnětům, které člověka ovlivňují v rozvoji jeho osobnosti. Nicméně můžeme si položit otázku, co člověka ovlivňuje více? Je to genetická výbava (dědičnost) anebo lze jedince usměrňovat na základě výchovy a prostředí, ve kterém vyrůstá.

Výchova se odvíjí od toho, kdo je jejím činitelem, a proto v dnešní době nelze hovořit o jednotné výchově dětí. Každý rodič ke svým dětem přistupuje zcela odlišně, a proto se nelze shodnout na tom, co je tzv. „správná výchova“. Každé dítě je individuální, tudíž výchovné působení, například i u sourozenců, může být značně odlišné.

4.1 Charakteristika výchovy

Znakem *výchovy* (výchovného působení) je cíl neboli zaměření na jakousi představu vychovávajícího, koho chce vychovat a čím chce, aby daný jedinec disponoval. V procesu výchovy k tomu dojde tzv. *výchovnými prostředky*. Každopádně výchovné působení probíhá neustále, každý den za každé situace. Podstatné jsou již zmiňované cíle výchovy, které mají být systematické neboli seřazené dle důležitosti. Cíle mohou být procesně dlouhé a náročné, ačkoliv si to ani nemusíme uvědomovat. Přestože odborníci hovoří o výchově jako pedagogické vědě, tak v praktickém životě nelze postupovat podle učebnicových postupů, jak by „správná výchova“ měla vypadat. *Výchovné působení* můžeme nazývat jakousi spontánní činností, kdy se často řídíme našim temperament nežli radami odborníků. Matějček (2012) uvádí: „*Dítě je svým prostředím nejen ovlivňováno a formováno, ale samo do svého prostředí aktivně zasahuje a svým způsobem si je utváří a přetváří*“ (Matějček, 2012, str. 20). Což znamená, že o výchově můžeme hovořit jako o vzájemném působení vychovávajícího a vychovávaného, kde by se oba dva měli sami sobě přizpůsobovat a podmiňovat.

Matějček (2017) uvádí principy, na kterých je založena rodinná výchova. Prvním principem je *vzájemné uspokojování psychických potřeb*. „*Rodinu tedy charakterizuje situace, kdy vychovatelé uspokojují psychické potřeby dítěte a kdy soužitím s dítětem jsou současně uspokojovány psychické potřeby jejich*“ (Matějček, 2017, str. 31). Druhým jsou *vzájemné vztahy*, kde záleží na jejich hloubce a trvání mezi jednotlivými členy domácnosti. Rodina sdílí *společný prostor*, tudíž neustále probíhá interakce, která je v rodinném zázemí založena na spontánním (osobnějším) přístupu. Právě toto soužití souvisí s technikou *odměn a trestů*, což má vést k ovlivňování či změně dosavadních návyků (Matějček, 2017).

4.2 Činitelé výchovy

Činitelé výchovy neboli také lidé, kteří se podílejí na výchově dítěte. Ve většině případů můžeme hovořit o rodičích dítěte, nicméně činitelem výchovy mohou být také prarodiče, sourozenci či jiní příbuzní. Výchovné působení probíhá také ve vzdělávacích institucích, což ale neznamená, že učitelé jsou odpovědní za výchovu jedince. Základ výchovy by měl pocházet z rodiny a jeho prostředí. Škola neboli učitelé by jej měli pouze nadále usměrňovat v jejich aktivitách, hodnotách apod. Avšak takto harmonické to nebývá, jelikož nastávají situace, kde výchovný přístup rodičů se výrazně liší od učitelových. Mimo jiné do výchovných činitelů můžeme také zařadit jakousi *životní danost*. Pod tímto pojmem si představíme prostředí, ve kterém žije (venkov-město, dům-byt, zaměstnání rodičů, aj.). Všechny tyto podmínky ovlivňují výchovu, jelikož dítě se těmto okolnostem přizpůsobuje a bere je za vlastní (Matějček, 2012).

Budeme-li hovořit o rodičích (otec a matka) tak se jako činitelé výchovy navzájem od sebe odlišují. Což je naprosto přirozené, jelikož jak už bylo zmiňováno v kapitole 22, role a chápání rodičovství a jeho přístupu k dítěti se také odlišuje. Nicméně v této kapitole nejde o roli rodiče, ale spíše o jeho přístup k výchově. V závěru nezáleží ani tolik na pohlaví rodičů, ale na tom, že se jedná o naprosto individuální jedince, kteří byli vychovávaní za jiných podmínek než ten druhý. Tím má každý z rodičů jiné zkušenosti a tíhne například k jinému stylu výchovy. Rodičovský přístup je kromě toho, z jaké rodiny pocházíme my sami, ovlivněn také s kým své dítě vychováváme. Nejen ve výchově jde o vzájemnou podporu partnerů, schopnost se domluvit a doplňovat tak, aby došlo k nějakému pozitivnímu výsledku. Ovšem ne vždy tomu takto je a stává se, že rodiče se spíše vnímají jako protihráči. V tu chvíli jde především o to, kdo má tzv. „větší moc“. Bohužel v těchto případech je pro dítě nesmírně složité se zorientovat a neví koho má v daný moment poslouchat. Toto může být problémem i u rozvedených rodičů se střídavou péčí o dítě (Pöslova, 2020).

4.3 Výchovné styly

Výchovné styly neboli to, jak výchovní činitelé (rodiče) vychovávají děti a jak k nim přistupují. Dnes se můžeme setkat s třemi typy výchovného působení. Je jím *autokratický*, *tolerantní* (dříve nazýván liberálním) a *demokratickým*.

Výchovný styl není zdaleka volbou dotyčného, je to spíše ovlivněno okolnostmi, na které byl on sám jako dítě zvyklý, respektive v čem on sám vyrůstal. To, jak k nám přistupují rodiče a jaké hodnoty a normy nám kladou na srdce těmi se posléze ve většině držíme my sami

(Pöslova, 2020). Často se u mladých (bezdětných) lidí můžeme setkat s názorem, že své děti rozhodně nebudou vychovávat, tak jak byli vychováváni oni sami. V závěru pak zjišťují, že při výchově svých vlastních dětí se podobají více svým vlastním rodičům, aniž by chtěli.

4.3.1 Autokratický styl

Výchova, kde rodič má *absolutní autoritu* a vše drží pevně ve svých rukou. Nepřipouští názor dítěte, tudíž nedochází ke vzájemné diskuzi či pochopení. Rodič se staví do role nadřazeného a dítě do role podřízeného, kde jsou vztahy založené spíše na rozumové stránce věci. Nemusí se ani jednat o to, co rodič prosazuje (hodnoty, normy), ale spíše o to, jakou formou své požadavky po dítěti vyžaduje. Právě u tohoto stylu se setkáváme především s křikem, strachem, manipulací, tresty (i fyzické). Vždy také záleží na povaze dítěte, jelikož se můžeme setkat s dítětem, které hlavně ze strachu poslechne anebo naopak dítě, které se rodiči bude vzpírat. Tyto děti mají převážně v dospělosti problémy se sebeprosazením, jelikož byly zvyklé, že nemají právo na svůj vlastní názor (Pöslova, 2020).

4.3.2 Tolerantní styl

Tento styl výchovy je naprostým opakem autokratické výchovy, zde je v centru dění dítě a jeho potřeby. Rodiče své děti podporují a málokdy s nimi nesouhlasí – dávají jim tak neomezený prostor pro své chování bez jakýkoliv požadavků a výhrad. Na jednu stranu může tento styl vypadat idealisticky ovšem problém nastává především tehdy, kdy rodiče věří, že se jejich dítě dokáže ve světě zorientovat samo. Dítě, na které nejsou kladeny žádné požadavky – nejsou jim vštěpovány hodnoty a normy mají později problémy se adaptovat do jiných společenských skupin. Důsledkem *benevolentní výchovy* je jiný systém hodnot, kdy jedinci dochází ke zjištění, že existuje nějaký řád, který musí dodržovat a že se svět netočí pouze okolo nich (Pöslova, 2020). Gordon (2000) uvádí, že děti, které jsou vychovávány tolerantním způsobem bývají často sobecké, nezvladatelné a neschopné se vcítit do potřeb druhého – v tomto případě potřeb rodiče.

4.3.3 Demokratický styl

Definice demokratické výchovy závisí především na vzájemné komunikaci (diskuzi). Obsahuje v sobě řád hodnot a norem, které rodiče vyžadují po svých dětech, ale vždy jsou obě dvě strany připravené dělat kompromisy. Zde převažuje nejvíce učení se jeden od druhého, kdy si vzájemně rodiče s dětmi předávají zkušenosti a na svých vzájemných vztazích pracují. Tento styl výchovy se zdá nejideálnějším, nicméně musejí být nastavené hranice, co se smí a nesmí, aby byl udržen zdravý duch této výchovy (Otevřelová, 2016).

4.4 Motivace výchovy

Motivace je *výchovným prostředkem*, který nastává ve výchovném procesu v rámci odměn či trestů pro dosažení nějakého „zaměření – cíle“, kterého chceme, aby dítě disponovalo. Motivace je ve výchově jakýmsi učením – podněcováním dítěte, aby pochopilo princip daného požadavku. Můžeme hovořit o *odměně* (hmotná, pochvala, aj.) a *trestu* (fyzický, psychický, činnost), či dokonce povzbuzování. Pro každého je chápání motivace ve smyslu odměn a trestů odlišné. Pro někoho odměna/trest může znamenat zcela něco odlišného než pro druhé. Nicméně obecně lze říci, že odměnou/trestem je pro dítě to, co mu daná věc přináší za pocit. U odměn je to nadšení, úsměv, radost naopak u trestů to může být pláč, vztek apod (Matějček, 2012).

4.4.1 Odměny

Odměny mají pro dítě působit jako *informace* a *podpora* (motivace) daného vyžadovaného chování (Průcha, Walterová a Mareš, 2003). Odměny mají více forem, a to *psychickou* (pochválení, sympatizování, pohlazení, ...) a *materiální* (dárky, finanční odměna). Zřetel se musí brát na střídání odměn psychických a materiálních, jelikož při nadměrném materiálním odměňování dochází ke zvyku vykonávání vyžadovaného chování pouze za účelem získání (Čáp a Mareš, 2001). V dětech se v rámci odměn musí vytvořit přirozená myšlenka správnosti chování bez jakýkoliv postranních úmyslů. „*Odměny se v rodině dávají velkou většinou – bez zásluhy. Pro radost toho druhého*“ (Matějček, 2017, str. 33).

4.4.2 Tresty

Trest je udělován z důvodu porušení daných pravidel dítětem. Je tedy brán jako negativní, ale stejně jako u odměn má působit *informačně* a *motivačně*, aby se dané chování neopakovalo. Každý trest by měl být adekvátní k danému přestupku (Průcha, Walterová a Mareš, 2003). Můžeme jej rozdělit na *psychické* a *fyzické* tresty. Do fyzických trestů zařazujeme zákazy činností (elektronika, chození ven, ...), respektive odepření oblíbených aktivit dítěte, či naopak přikázání činností (vynášení odpadků, mytí nádobí). Což na druhou stranu může vyvolat v dítěti negativní vztah k udržování čistoty prostředí a tuto činnost bude vnímat pouze jako za trest. Mezi fyzické tresty patří výchovné pohlavky. Nicméně musí se brát zřetel, že bití dítěte může vzejít až k tělesnému týrání dítěte. Psychické tresty se projevují v rámci chování rodičů k dítěti, respektive neprojevením lásky, souznělosti, odměřenosti a výčitky. V těchto momentech je nesmírně důležité, aby dítě vědělo, že ho rodiče mají stále rádi a že výtky se týkají daného neadekvátního chování. Stejně jako u fyzických trestů i psychické tresty mohou přejít k psychickému týrání dítěte, u kterých se později můžou objevit labilita a neurozy (Čáp a Mareš, 2001).

Matějček (2017) uvádí: „*Trest je překonáván odpuštěním a usmířením, bez odčinění. Jen proto, aby se mohl obnovit vztah, který byl přestupkem dítěte porušen*“ (Matějček, 2017, str. 33).

PRAKTICKÁ ČÁST

5 Metodologie výzkumného šetření

5.1 Cíl výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření je zjistit jaký výchovný styl v současnosti převažuje ve výchově, a to především u dětí plnící povinnou školní docházku. Společně výzkum bude dále zjišťovat dílčí cíle:

- Jaký mají rodiče názor na rozdílnost ve výchově sourozenců.
- Jak rodiče řeší konfliktní situace s dítětem.
- Kdo má v rodině podle názorů rodičů autoritativnější přístup k dítěti.
- Zda se rodiče shodnou na výchově dětí.
- Jak rodiče přistupují k motivaci dítěte ve formě odměn a trestů.

5.2 Stanovení výzkumných otázek

Hlavní výzkumný problém: Přístupy rodičů k výchově dítěte v současné rodině.

Hlavní výzkumná otázka: Jaký v dnešní době převažuje výchovný styl (autoritářský, demokratický, liberální).

Na základě stanovení hlavního cíle výzkumného šetření a jeho výzkumného problému jsou vymezeny následující výzkumné otázky:

VO1: Jaký mají rodiče vztah s jejich dětmi?

VO2: Zastávají oba rodiče stejný výchovný styl?

VO3: Liší se přístup rodiče u výchovy nejstaršího dítěte od nejmladšího dítěte?

VO4: Ovlivňuje vzdělání rodičů jejich přístup k výchově dětí?

VO5: Jaké odměny převládají v současné výchově?

VO6: Jaké tresty převládají v současné výchově?

5.3 Formulace hypotéz

„Hypotéza je vědecký předpoklad. To znamená, že byla vyvozena z vědecké teorie – z toho, co je v daném problému teoreticky zpracováno“ (Gavora, 2000, str. 50). Formulace hypotézy se rozumí způsob, jakým bude následně hypotéza potvrzena či zamítnuta (Gavora, 2000).

H1: Rodiče ve věku 31-45 let mají se svými dětmi spíše přátelský vztah než rodiče jiné věkové kategorie.

- V této hypotéze vycházím z teoretické části práce, kde rodiče, kteří mají děti až v pozdějším věku 31-45 let bývají na dítě více emočně vázání, a proto se domnívám, že jejich vztah bude více přátelský nežli u rodičů mladších.

H2: U mužů převládá spíše liberální styl výchovy než u žen.

- U této hypotézy předpokládám, že, co se týče k přístupu výchovy dítěte muži bývají mnohem benevolentnější a nechávají dětem větší míru volnosti. S tím souvisí i jistá důslednost, kde předpokládám, že ženy více udělují a kontrolují zadané povinnosti.

H3: V rodině mají větší vliv na výchovu ženy než muži.

- Ačkoliv v teoretické části práce stojí, že muži v rolích otce mají díky svému vystupování autoritativnější přístup. Domnívám se, že v praxi se setkáváme čím dál více s rodinami, kde žena drží toto postavení v rodině a má mnohem značnější vliv na výchovu, a jak je již zmíněno v předchozí úvaze, vnímám, že muži volí spíše liberální přístup k dítěti, a z toho důvodu nemají možná ani nijak nepotřebují mít větší vliv (autoritu) v rodině.

H4: Muži ve výchově sourozenců nečiní takové rozdíly narozdíl od žen.

V teoretické části zjišťujeme, že osobnosti sourozenců se liší, tudíž i jejich výchova nebude zcela totožná. Setkávám se s názory, že výchova u mladších dětí bývá mnohem volnější než u dítěte staršího, ale myslím si, že tento názor zastávají spíše ženy než muži. Dle mého názoru muži zastávají více přístup „spravedlivého“ chování, respektive snaží se k dětem přistupovat stejně bez ohledu na okolnosti. U žen spíše vnímám, že se řídí především okolnostmi a osobností dítěte.

H5: Rodiče s vyšším odborným a vysokoškolským vzděláním jsou ve výchově důslednější než rodiče s nižším vzděláním.

- Domnívám se, že rodiče, kteří mají vyšší stupeň vzdělání apelují na děti s vyššími nároky, hodnotami aj., kde jsou právě i mnohem důslednější na jejich kontrolu. U rodičů s nižším stupněm vzdělání si myslím, že rodiče na děti nemají tolik nároků z důvodů dopřívání více volnosti v rozhodování, aby si dítě samo vyzkoušelo a zjistilo, co by chtělo dělat aj.

H6: Rodiče ve věku nad 46-60 let odměňují děti více duševními odměnami než rodiče věku 21-30 let.

V současnosti, kdy žijeme v konzumní společnosti se domnívám, že hmotné odměny získávají, čím dál větší váhu před odměnami duševní povahy. A hlavně se tak domnívám, že tomu bude u rodičů, kteří jsou ve věku 21-30 let, a to z toho důvodu, že oni sami se narodili do jiné doby než právě rodiče ve věku 46–60 let, kde právě motivace materiálními odměnami byla minimální, jelikož nebyla taková finanční dostupnost výrobků. Obávám se právě upřednostnění těchto materiálních odměn, ačkoliv si myslím, že rozdíl nebude nijak drastický – přijde mi, že čím dál více se oceňují peníze nebo dárky.

5.4 Metoda sběru dat

Pro sběr dat byl využit kvantitativní výzkumný design, kde metodou tohoto sběru byl dotazník. Tato metoda byla zvolena z důvodu získání, co nejvíce respondentů (kvantitativní výzkum), aby se dané výsledky daly, co nejvíce zobecnit, alespoň na daný okres. Pro tvorbu samotného dotazníku bylo potřeba stanovit si výzkumný problém a cíle, díky kterým byly později definované výzkumné otázky a posléze hypotézy. Získaná data budou sloužit ke statistickému ověření právě těchto definovaných hypotéz.

Dotazník vlastní konstrukce byl složen celkem ze 13 otázek. První 4 otázky byly faktografické (pohlaví, věk, vzdělání a počet dětí). Uzavřených otázek bylo celkově 7, kde respondenti mohli vždy vybírat z nabídky daných odpovědí a u 1 z polootevřených mohli doplnit odpověď vlastními slovy. Zbylé 2 otázky byly výběrové, kde respondenti měli vybrat z několika možností dvě nejčastější.

5.5 Charakteristika výzkumného souboru

Základní soubor (populace) musí být výzkumníkem zvolen tak, aby výsledky posléze odpovídaly uplatnění výzkumného šetření (Gavora, 2000). Výzkumný soubor představují současní rodiče alespoň jednoho dítěte, které navštěvuje základní školu. Předpokládaná velikost vzorku byla mezi 250-300 respondenty. Z tohoto odhadu respondentů bylo získáno 276 odpovědí. Výběr respondentů proběhl na základě náhodné výběru, kde respondenti jsou rodiče s dětmi, které navštěvují ZŠ v okrese Kolín. Tento náhodný výběr musel splňovat již zmiňovanou podmínku alespoň jednoho dítěte stále navštěvující základní školu v daném okrese.

5.6 Realizace výzkumného šetření a sběru dat

Před samotným distribuováním dotazníku byl proveden tzv. předvýzkum. Ten se provádí právě z důvodu, zda zvolený výzkumný nástroj funguje a provádí se na malém souboru lidí, aby došlo ke správnému pochopení myšlenky otázky (Gavora, 2000.). Dotazník byl rozeslán

několika respondentům pro zjištění, zda jsou otázky srozumitelné a zda zjišťují od respondentů potřebné informace pro jejich pozdější vyhodnocení. Po získaných zpětných odpovědích byly provedeny menší změny, například ve formulaci otázek. Po těchto drobných úpravách byl dotazník v elektronické podobě distribuován mezi další respondenty, respektive především do škol v okrese Kolín. Během dotazníkového šetření jsem získala celkem 276 respondentů, kdy původním cílem bylo získat 250-300 odpovědí, což tedy bylo splněno.

6 Interpretace dat

Všechna získaná data z dotazníkové šetření od respondentů jsou následovně graficky a tabulkově zpracovaná pro lepší orientaci výsledků výzkumného šetření. Kromě grafů a tabulek jsou dané data následně slovně interpretována.

Otázka č. 1

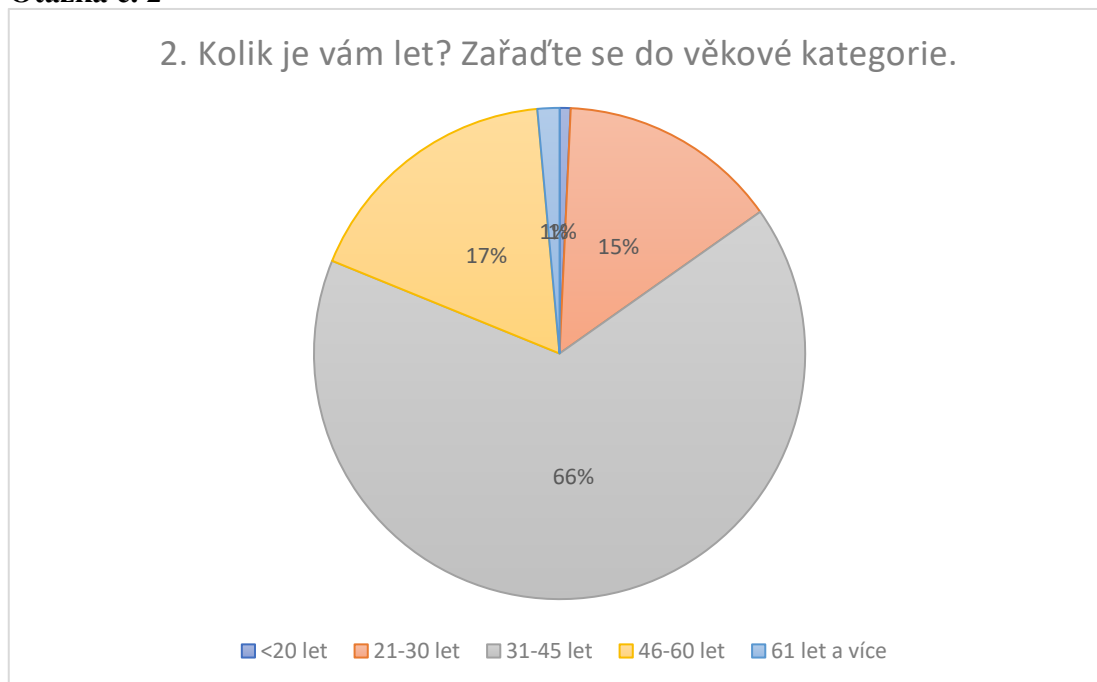
Graf 1: Pohlaví respondentů

První otázka zjišťovala pohlaví respondentů a byla položena z důvodu zastoupení mužů a žen v tomto výzkumném šetření. Graf ukazuje, že početnější skupinu tvořily ženy, kde tvoří 74 % (205) z celkových 276 respondentů. Zbýlých 26 % (71) tvořili muži.

POHLAVÍ	Absolutní četnost	Relativní četnost
Muž	71	26 %
Žena	205	74 %
CELKEM	276	100 %

Tabulka 1: Pohlaví respondentů

Otázka č. 2

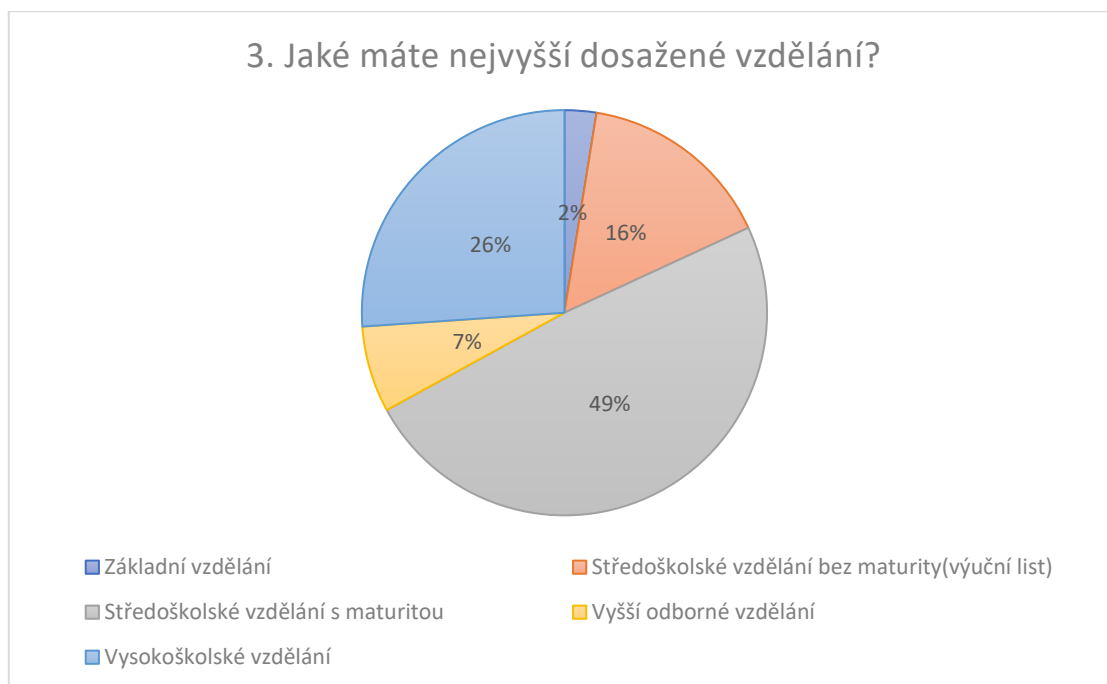
Graf 2: Věk respondentů

Druhá otázka sloužila k přehledu věkových kategorií, do kterých se respondenti zařazovali. Ovšem nesloužila pouze k faktografické informovanosti o respondentech – v rámci této kategorizace došlo k usnadnění potvrzení/vyvrácení některých stanovených hypotéz. Z grafu je patrné, že největší skupinou tvořily respondenti ve věku 31-45 let, což představuje 66 % z celku. Dalšími čtenými kategoriemi byly 46-60 let zastávající 17 % a 21-30 let tvořící 15 %. Zbýlá procenta spadají po 1 procentu do kategorií 20 a méně a 61 a více let.

VĚKOVÉ KATEGORIE	Absolutní četnost	Relativní četnost
<20 let	2	1 %
21-30 let	40	15 %
31-45 let	182	66 %
46-60 let	48	17 %
61 let a více	4	1 %
CELKEM	276	100 %

Tabulka 2: Věk respondentů

Otázka č. 3

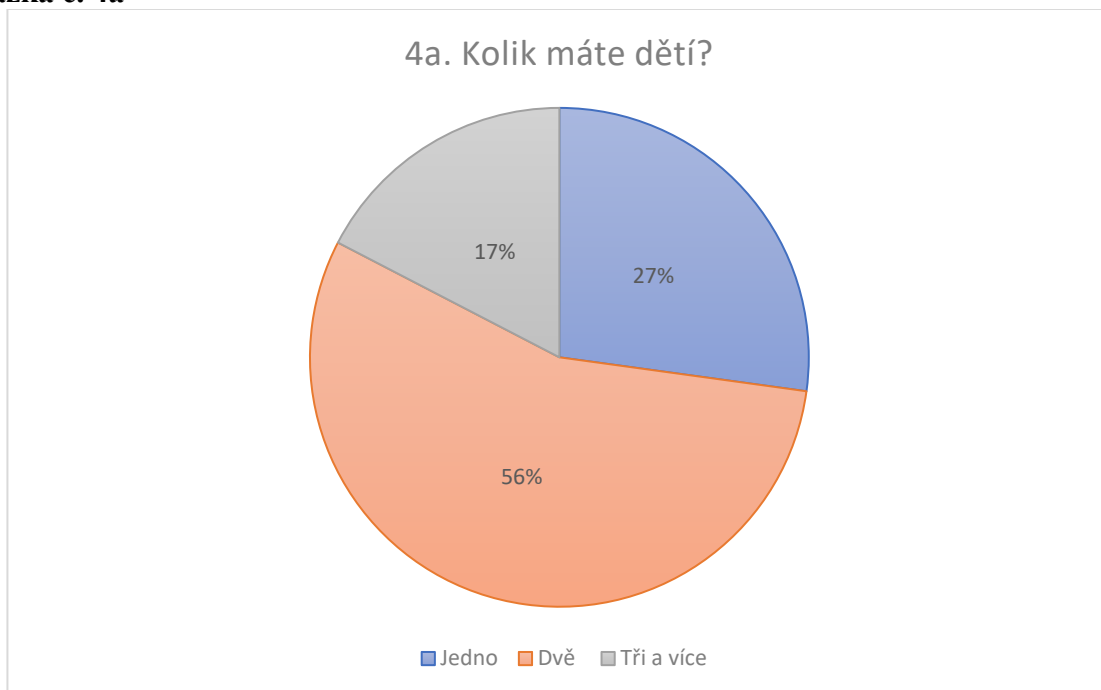
Graf 3: Dosažené vzdělání respondentů

U této otázky bylo účelem zjistit nejvyšší dosažené vzdělání respondentů pro potvrzení či zamítnutí hypotézy, zda vzdělání rodičů ovlivňuje výchovu dětí v rodině. Z grafu představují nejpočetnější skupinu respondenti se středoškolským vzděláním ukončeným maturitou, respektive tvoří 49 % z celku tj. 135 respondentů. Druhou skupinou s 26 % respondentů (72) bylo s vysokoškolským vzděláním. 16 % procent z celku tvořili respondenti se středoškolským vzděláním bez maturity. Vyšší odborné vzdělání z výsledků má 7 procent tj. 19 respondentů. Zbývá 2 procenta jsou tvořena respondenty se základním vzděláním.

VZDĚLÁNÍ	Absolutní četnost	Relativní četnost
Základní vzdělání	7	3 %
Středoškolské bez maturity	43	16 %
Středoškolské s maturitou	135	49 %
Vyšší odborné vzdělání	19	7 %
Vysokoškolské vzdělání	72	26 %
CELKEM	276	100 %

Tabulka 3: Dosažené vzdělání respondentů

Otázka č. 4a

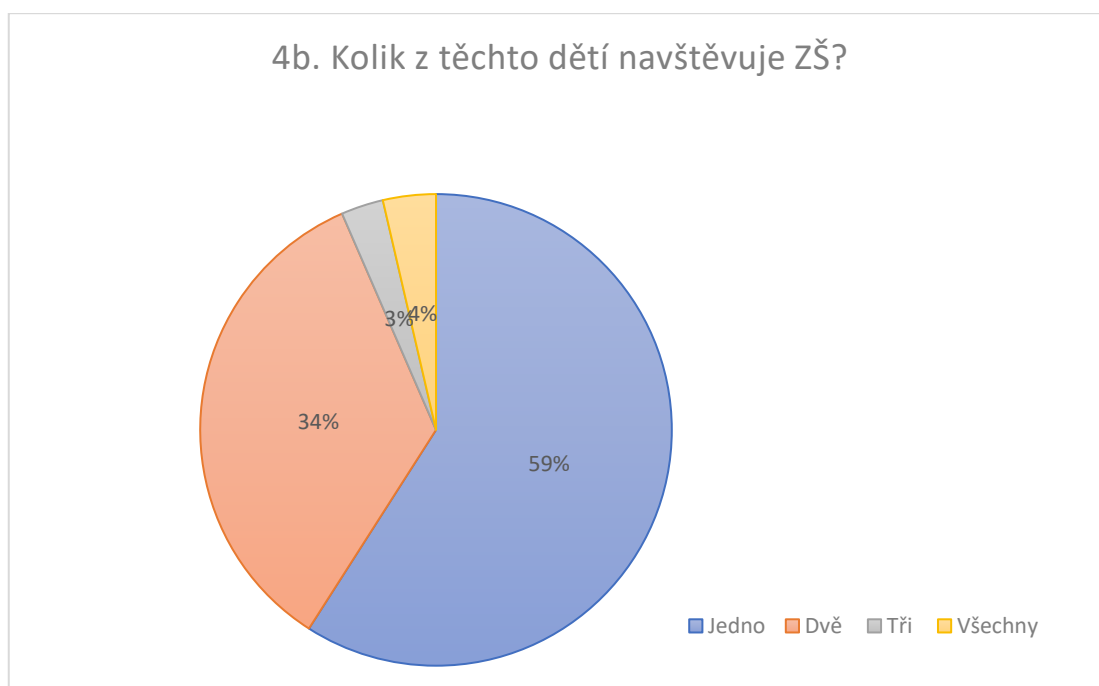
Graf 4: Počet dětí u respondentů

První část této otázky zjišťovala, kolik respondenti mají celkem dětí. Z výsledků je patrné, že v současných rodinách se nejvíce setkáváme s rodiči, kteří mají 2 děti. Z celkových 276 uvedlo 153 respondentů právě tuto odpověď tj. 56 procent. Tato nejpočetnější odpověď byla zaznamenávaná nejvíce ve věkové kategorii 31-45 let. 75 respondentů (27 %) má tzv. „jedináčky“. A zbylých 17 % tvoří respondenti, kteří mají 3 a více dětí.

POČET DĚTÍ	Absolutní četnost	Relativní četnost
Jedno	75	27 %
Dvě	153	56 %
Tři a více	48	17 %
CELKEM	276	100 %

Tabulka 4: Počet dětí u respondentů

Otázka č. 4b

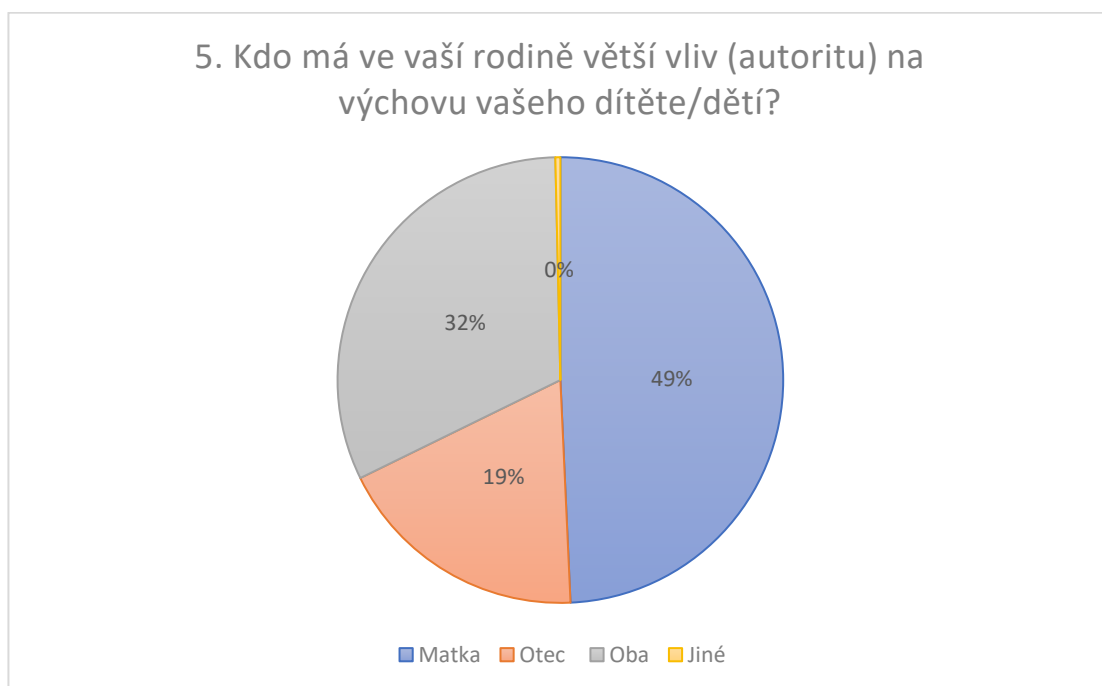
Graf 5: Počet dětí na ZŠ

Druhá část této otázky zjišťovala, kolik z uvedených dětí, které respondenti mají, jsou stále žáky na základních školách, jelikož toto bylo podmínkou pro vyplnění dotazníku. Statisticky se uvádí, že průměrně na jednu rodinu spadá 1,71 dítěte (ČSÚ, 2020), což z výsledků můžeme vyvozovat, že je platné, jelikož u 59 % z celku tj. 163 respondentů uvedlo, že alespoň „jedno“ dítě je stále plnicí povinnou školní docházkou a většina těchto respondentů v předchozí otázce uvedla, že celkově zaopatřují 2 děti. 34 % respondentů uvedlo, že stále mají dvě děti, které plní povinnou školní docházkou. 4 % respondentů, kteří mají více než 3 děti uvedli, že všechny jejich děti jsou stále na ZŠ a zbylé 3 % tj. 8 respondentů uvedlo, že všechny děti jsou stále žáky na základních školách.

ŽÁCI NA ZŠ	Absolutní četnost	Relativní četnost
Jedno	163	59 %
Dvě	95	34 %
Tři	8	3 %
Všechny	10	4 %
CELKEM	276	100 %

Tabulka 5: Počet dětí na ZŠ

Otázka č. 5

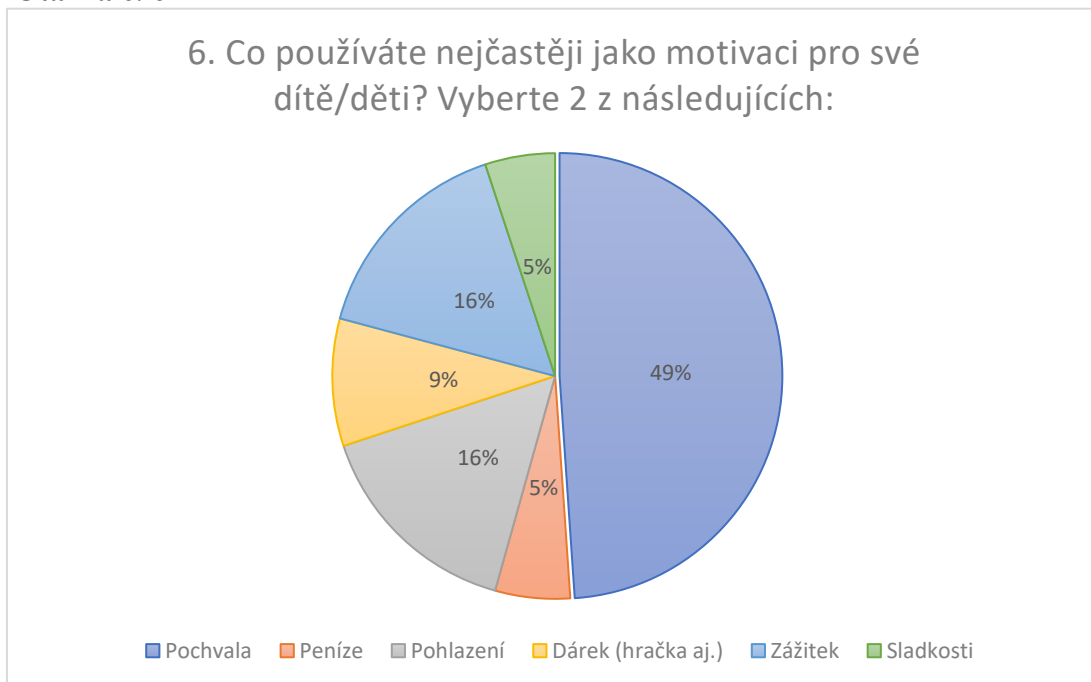
Graf 6: Vlivnost rodiče

U této 5. otázky jsem zjišťovala názor respondentů na otázku vlivnějšího přístupu ve výchově dětí v domácnosti. Domnívám se, že pokud by dotazník vyplnilo stejné procento mužů jako žen a zároveň by se týkalo o respondenty, kteří jako pár společně vychovávají své ratolesti, pravděpodobně by to přineslo možné jiné výsledky, tudíž bereme v potaz, že zde může být jistá míra subjektivity. Nicméně nejpočetnější odpovědí, tj. 136 respondentů (49 %), byla „matka“. Dalších 36 % respondentů uvedlo, že vliv na výchovu mají oba rodiče. Odpověď „otec“ získala 19 % tj. 51 respondentů s touto odpovědí. A v poslední řadě 0,7 % procent tvořila odpověď „jiná“. Tento jeden respondent uvedl, že na výchovu dítěte má největší vliv stávající partner rodiče (matky).

AUTORITA	Absolutní četnost	Relativní četnost
Matka	136	49 %
Otec	51	19 %
Oba	88	31,3 %
Jiné	1	0,7 %
CELKEM	276	100 %

Tabulka 6: Vlivnost rodiče

Otázka č. 6

Graf 7: Motivace ve výchově

Tato otázka měla zjišťovat, jaké odměny volí respondenti, zda jsou spíše materiální či duševní povahy. Respondenti měli vybírat z nabídky možností, kde bylo podstatou, aby vybrali 2 nejčastější odměny, kterými své děti motivují. Z výsledků je zjevné, že rodiče volí odměnu v rámci duševní povahy, kde nejčastější odměnou byla pochvala, zaznamenaná u 49 % odpovědí společně s pohlazením a zážitkem, které byly po 16 %. Nejčastější odměna materiální povahy byl dárek, ten tvořil 9 % a po 5 % to byly peníze a sladkosti. Jelikož respondenti měli vybrat 2 odměny, tak velmi častá kombinace byla pochvala a zážitek nebo pochvala a pohlazení. U mužů byla častější volba odpovědi materiální povahy (peníze) než u žen. Těmito odpověďmi jsem byla mile překvapena, jelikož dnes žijeme v konzumní společnosti, kde se emoční funkce upozaďuje té materiální, ovšem z výsledků stále vychází opak tohoto tvrzení.

MOTIVACE	Absolutní četnost	Relativní četnost
Pochvala	270	49 %
Peníze	30	5 %
Pohlazení	86	16 %
Dárek	51	9 %
Zážitek	87	16 %
Sladkosti	28	5 %

CELKEM	554 (276 x 2)	100 %
--------	---------------	-------

Tabulka 7: Motivace ve výchově

Otázka č. 7

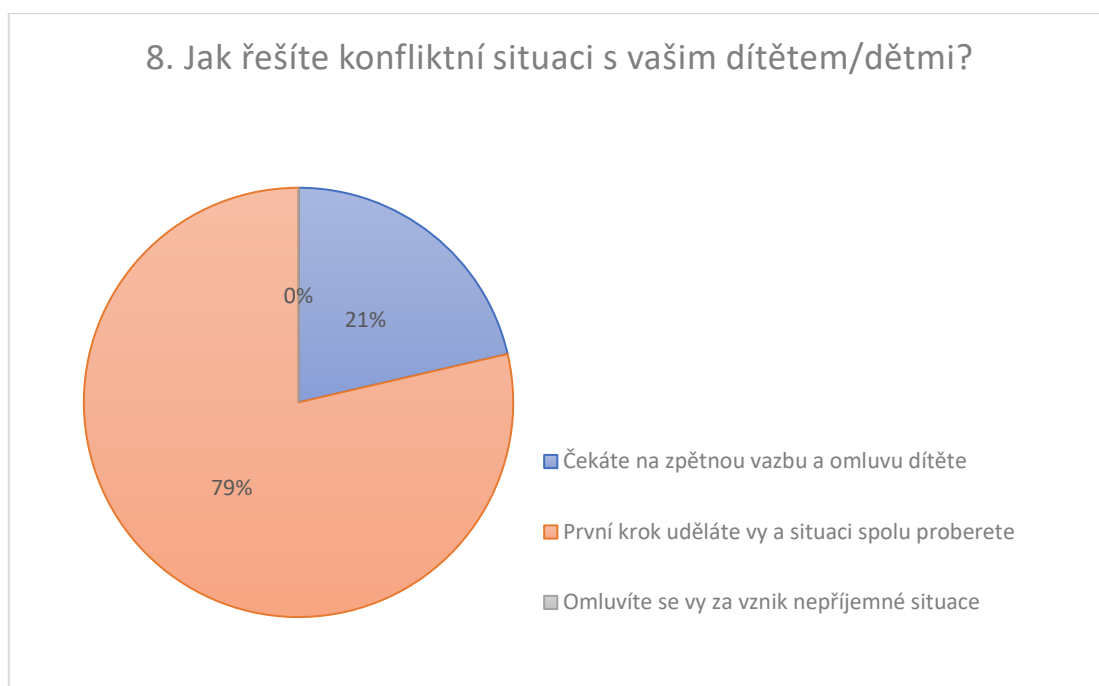
Graf 8: Výchovný styl

Tato otázka měla zjišťovat, kam sami by se respondenti zařadili s jejich výchovným stylem. Opět jde o subjektivní názor respondenta, jak on/ona sám/sama se vnímá při výchovném působení na dítě. Zcela jednoznačně nejpočetnější odpovědí byl demokratický styl, což uvedlo 89 % tj. 246 respondentů. Každopádně 6 % procent tvořili respondenti s autokratickým stylem výchovy a zastání v pohlaví zde bylo vyrovnané ovšem ženy měly o 1 navrch. Naopak u zbylých 5 procent s liberálním stylem výchovy byli v převážné většině muži. Na tuto otázku navazovaly další, které byly vzájemně provázané, abych mohla určit alespoň jistou míru pravdivosti v uvedených tvrzeních. Další otázky se týkaly konfliktních situací a jejich zvládnutí či plnění zadaných povinností.

VÝCHOVNÝ STYL	Absolutní četnost	Relativní četnost
Autokratický styl	15	6 %
Demokratický styl	246	89 %
Liberální styl	15	5 %
CELKEM	276	100 %

Tabulka 8: Výchovný styl

Otázka č. 8

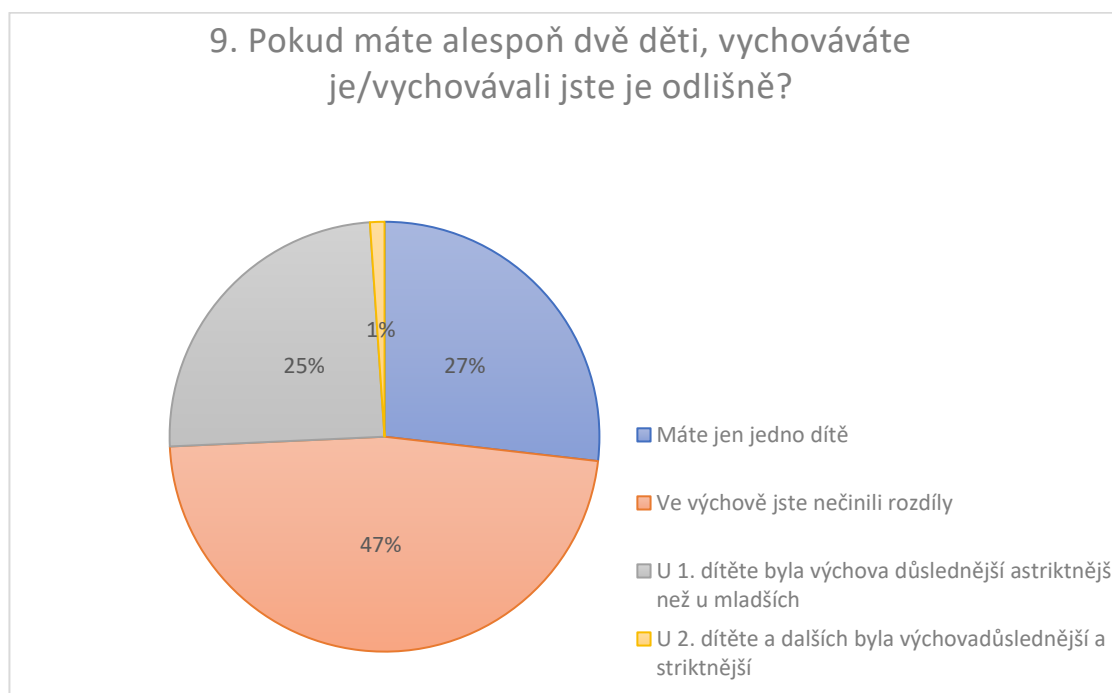
Graf 9: Konfliktní situace

Tato otázka zjišťovala, jaký mají respondenti přístup ke konfliktní situaci s dítětem, což mělo potvrzovat shodnost/neshodnost tvrzení u předešlé otázky, jak respondenti vnímají svůj výchovný styl. Z velké části se dá říci, že se tato tvrzení shodují, respektive 79 % respondentů uvedlo, že první krok udělají oni sami jako rodiče, ale rozhodně si s dítětem o daném konfliktu promluví a vynasnaží se pomocí komunikace dojít k nějakému kompromisu, tudíž zde lze hovořit o demokratickém přístupu. Zbýlých 21 % tj. 59 respondentů z celku uvedlo, že bezpodmínečně čekají na zpětnou vazbu a omluvu dítěte. Nikdo z respondentů nevedl, že by se v konfliktní situaci s dítětem omluvil jen pro zachování lepší domácí pohody.

KONFLIKTNÍ SITUACE	Absolutní četnost	Relativní četnost
Zpětná vazby dítěte	59	21 %
Debata o situaci	217	79 %
Omluva rodiče	0	0 %
CELKEM	276	100 %

Tabulka 9: Konfliktní situace

Otázka č. 9

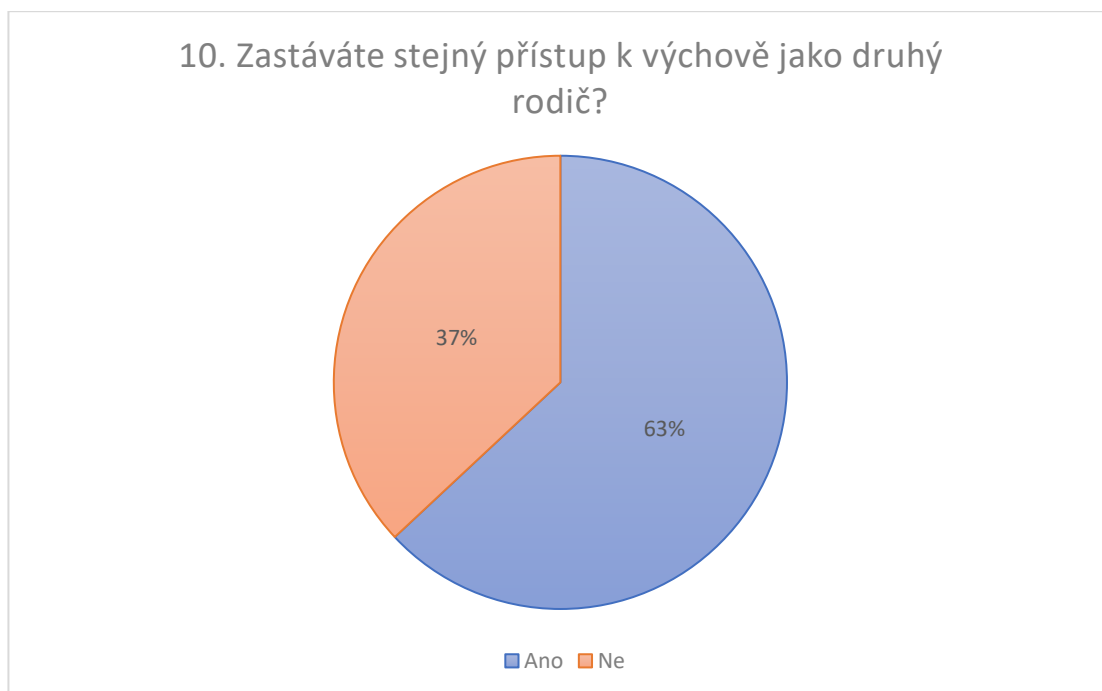
Graf 10: Výchova sourozenců

Otázka 9. zkoumala, zda respondenti přistupují k výchově svých dětí stejným způsobem, či naopak. Tato otázka byla položena z důvodu zjištění, jak rodiče vnímají svůj výchovný přístup ke svým dětem, protože je známo, že spousta dětí, většinou starších, vnímá jistou míru změn v přístupu k mladším sourozencům. Relativní četnost respondentů tvořená 47 % odpověděla, že ve výchově svých dětí nečinili nebo alespoň nevnímali žádné rozdíly v přístupu. 25 % respondentů uznalo, že výchova byla striktnější u prvorozeného dítěte nežli u těch mladších. A pouze 1 % uvedlo, že výchova byla striktnější u mladších dětí. Zbýlých 27 %, tj. 75 respondentů, má jen jedno dítě.

VÝCHOVA SOUROZENCŮ	Absolutní četnost	Relativní četnost
1 dítě	74	27 %
Žádné rozdíly	131	47 %
První dítě striktnější a důslednější	68	25 %
Druhé dítě striktnější a důslednější	3	1 %
CELKEM	276	100 %

Tabulka 10: Výchova sourozenců

Otázka č. 10

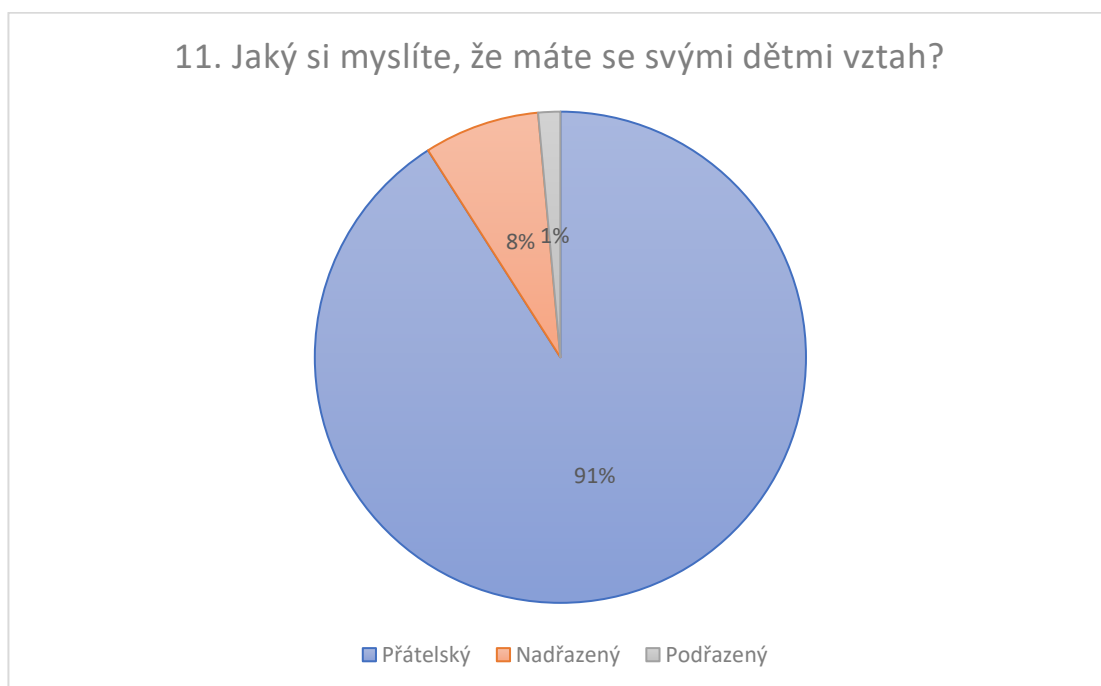
Graf 11: Shodnost přístupu ve výchově

Otázka, zda respondenti zastávají stejný přístup k výchově jako druhý rodič vychází následovně. U 63 % tj. 174 respondentů je uvedeno, že oba dva rodiče zastávají stejný přístup k výchově. Zbýlých 37 % uvedlo, že nikoliv. Zajímavým aspektem této otázky by bylo zjištění, zda rodiče děti vychovávají společně v jedné domácnosti či nikoliv, protože by se mohlo zjistit, jestli neshody ve výchově jsou více u neúplných rodin či spíše v jedné domácnosti.

SHODNOST V PŘÍSTUPU	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	174	63 %
Ne	102	37 %
CELKEM	276	100 %

Tabulka 11: Shodnost přístupu ve výchově

Otázka č. 11

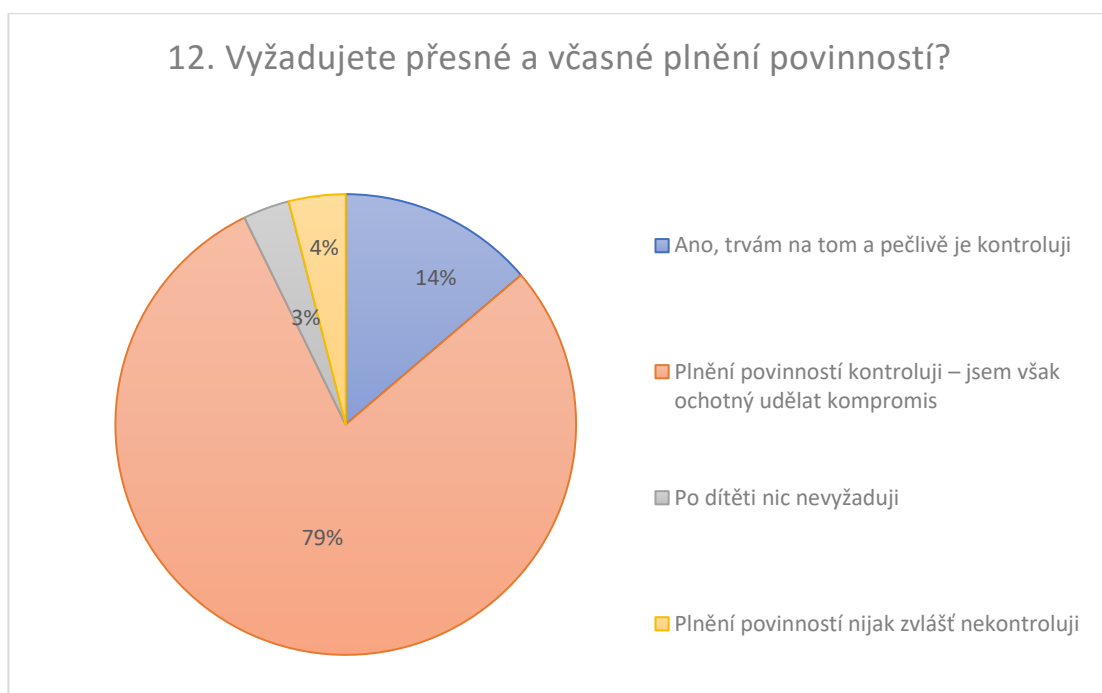
Graf 12: Vztah rodiče s dítětem

Tato otázka od respondentů zjišťovala, jaký si myslí, že mají vztah se svými dětmi. Výsledky vyšly převážně jasně a to, že v 91 % vnímá svůj vztah s dětmi jako přátelský, což odpovídá výsledkům z předchozích odpovědí, že většina respondentů se výchovně snaží působit demokratickým stylem. U 8 % byla opět převážná většina ženy, které uvedly, že vztah ke svým dětem vnímají spíše nadřazeně a zbylé 1 % tvořeno 3 muži ve věku 46-60 let a 1 žena ve věku 21-30 let se přiklonilo ke vztahu spíše podřazenému, což bylo poněkud překvapující zjištění, nicméně v těchto případech se jedná o respondenty, kteří uvedli, že u svých dětí tíhnou k liberálnímu stylu výchovy, kde na dítě nekladou žádné povinnosti.

VZTAH S DĚTMI	Absolutní četnost	Relativní četnost
Přátelský	251	91 %
Nadřazený	21	8 %
Podřazený	4	1 %
CELKEM	276	100 %

Tabulka 12: Vztah rodiče s dítětem

Otázka č. 12

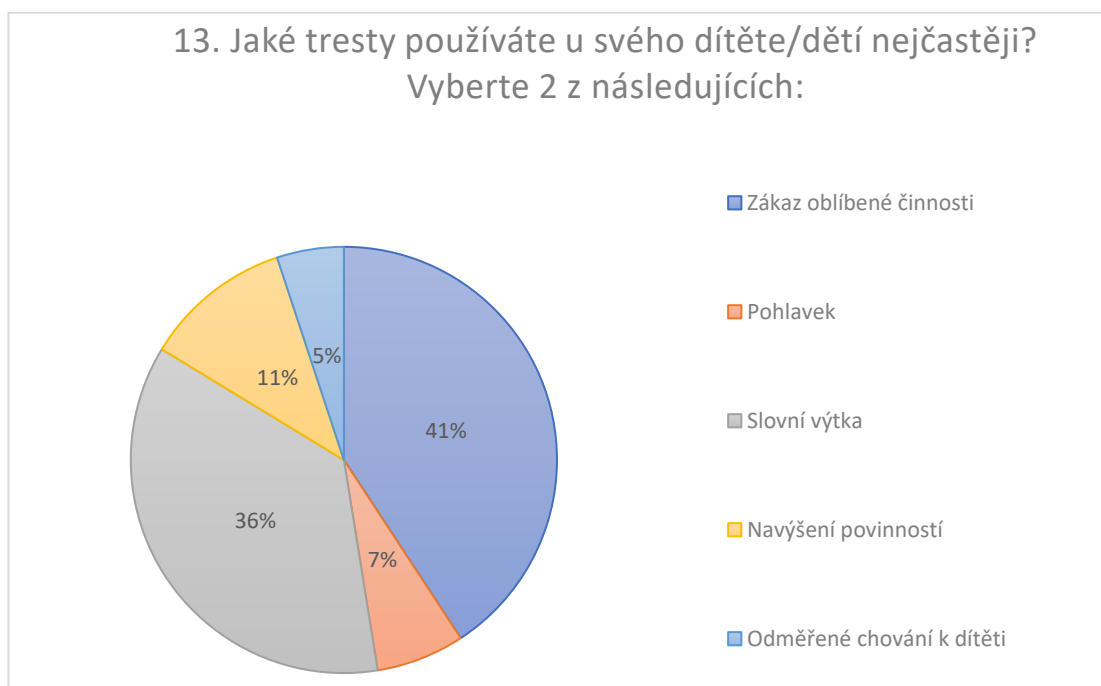
Graf 13: Plnění povinností

Předposlední otázka měla zjišťovat platnost předchozích otázek, jaký mají rodiče přístup k výchově. Z grafu můžeme pozorovat, že 79 % uvedlo, že plnění povinností u dítěte kontroluje, nicméně jsou ochotni udělat kompromis. 14 % tj. 38 respondentů odpovědělo, že na zadaných povinnostech trvají a pečlivě je u dítěte kontrolují. 11krát je zaznamenána odpověď, že povinnosti respondenti nijak nekontrolují a zbylá 3 % procenta uvedla, že povinnosti dítěte nijak neřeší – nechávají dítěti volnost. Tato odpověď byla zaznamenána převážně u mužů – ženy v tomto směru vyšly mnohem důsledněji. Porovnávání s předchozími odpověďmi musím konstatovat, že pravdivost a objektivnost plnění tohoto výzkumného šetření je vskutku platná, jelikož procentuálně odpovědi u stejných respondentů víceméně odpovídají předchozím.

PLNĚNÍ POVINNOSTÍ	Absolutní četnost	Relativní četnost
Pečlivá kontrola	38	14 %
Kompromis	218	79 %
Žádné povinnosti	9	3 %
Bez kontroly	11	4 %
CELKEM	276	100 %

Tabulka 13: Plnění povinností

Otázka č. 13

Graf 14: Tresty ve výchově

V poslední otázce se zjišťovalo, stejně jako u odměn, jaké tresty respondenti volí při výchově svých dětí. Opět měli vybírat 2 nejčastější varianty z následujících: zákaz oblíbené činnosti, navýšení povinností, pohlavek, slovní výtky a odměřené chování k dítěti. Z grafu je vidno, že mezi nejčastější odpověď patří zákaz oblíbené činnosti se 41 procenty a hned zatím je slovní výtky se 36 %. Tyto tresty byly nejčastěji ve vzájemné kombinaci a zcela upřímně jsem tyto výsledky i očekávala, jelikož v dnešní současné době je pozoruhodné, jak na děti platí vyhrůžka odebrání mobilního telefonu aj. Je to jako kdyby nic jiného neznaly a nedokázaly se jinak zabavit. Navýšení povinností s 11 % uvedlo z respondentů větší množství žen, u mužů se tato odpověď příliš neobjevovala. Ti volili spíše trest formou pohlavku tj. 7 % (37 respondentů) či odměřeného chování k dítěti tj. 5 % (28 respondentů). U žen se odměřené chování objevovalo pouze zřídka.

TRESTY	Absolutní četnost	Relativní četnost
Zákaz oblíbené činnosti	225	41 %
Slovní výtky	200	36 %
Pohlavek	37	7 %
Navýšení povinností	62	11 %
Odměřené chování	28	5 %
CELKEM	554 (276 x 2)	100 %

Tabulka 14: Tresty ve výchově

6.1 Verifikace hypotéz

Statisticky dojde k vyhodnocování a zpracování získaných dat, respektive ověření hypotézy, které jsou formulovány. Výsledky jsou ověřeny pomocí kontingenčních tabulek (Chí kvadrát test) a k nim jsou stanovené hypotézy nulové H_0 a hypotézy alternativní H_1 , kde v závěru je daná hypotéza potvrzena či zamítnuta.

Vzorce pro výpočty:

Testové kritérium (TK): $TK = \sum \frac{(\text{empirické četnosti} - \text{teoretické četnosti})^2}{\text{teoretické četnosti}}$

Yatesova korelace: $TK = \sum \frac{(|\text{empirické četnosti} - \text{teoretické četnosti}| - 0,5)^2}{\text{teoretické četnosti}}$

Empirické četnosti, kde je 20 % hodnot nižších než hodnota 5 je použita pro přesnější výpočet Yatesova korelace

Kritická hodnota (KH): $\chi^2_{1-\alpha} ((r - 1) \times (s - 1))$

Počet řádků v tabulce: r

Počet sloupců v tabulce: s

Hladina významnosti: $\alpha = 5 \% = 0,05$

Rozhodovací pravidlo: H_0 se nezamítá pro $TK < KH$

H_0 se zamítá pro $TK \geq KH$

H_1 : Rodiče ve věku 31-45 let mají se svými dětmi spíše přátelský vztah než rodiče jiné věkové kategorie.

H_0 : Věk rodičů nemá vliv na to, jaký vztah mají rodiče se svými dětmi.

H_1 : Věk rodičů má vliv na to, jaký vztah mají rodiče se svými dětmi.

<i>Empirické četnosti</i>	Přátelský	Nadřazený	Podřazený	Celkem
Rodiče <20 let	2	0	0	2
Rodiče 21-30 let	35	3	1	39
Rodiče 31-45 let	168	15	0	183
Rodiče 46-60 let	42	3	3	48

Rodiče 60 a více	4	0	0	4
Celkem	251	21	4	276

<i>Empirické četnosti</i>	Přátelský	Nadřazený	Podřazený	Celkem
Rodiče 31-45 let	168	15	0	183
Ostatní rodiče	83	6	4	93
Celkem	251	21	4	276

Tabulka 15.: Empirické četnosti

<i>Teoretické četnosti</i>	Přátelský	Nadřazený	Podřazený
Rodiče 31-45 let	166,42	13,92	2,65
Ostatní rodiče	84,58	7,08	1,35

Tabulka 16: Teoretické četnosti

Testové kritérium	Přátelský	Nadřazený	Podřazený
Rodiče 31-45 let	0,007	0,0242	1,744
Ostatní rodiče	0,014	0,165	5,202

Tabulka 17: Testové kritérium

$$TK = \sum \frac{(|\text{empirické četnosti} - \text{teoretické četnosti}| - 0,5)^2}{\text{teoretické četnosti}}$$

$$TK = 7,156$$

$$KH = x^2_{1-\alpha} (r-1) * (s-1)$$

$$KH = x^2_{0,95} (2)$$

$$KH = 5,99$$

$$TK > KH$$

Pro ověřování hypotézy jsem čerpala z odpovědí (výsledky) otázek 2. a 11. otázky. U testování vyšlo $TK > KH$, jinými slovy, že hodnota testového kritéria je vyšší než hodnota kritická, z čehož vyvozujeme, že nulová hypotéza H_0 se zamítá a přijímá se hypotéza alternativní. Tudíž mezi věkem rodičů (31-45 let x ostatní věkové kategorie) a přátelským vztahem s dětmi existuje statistický rozdíl, a proto je **hypotéza č.1 potvrzena – přijata**.

H₂: U mužů převládá spíše liberální styl výchovy než u žen.

H₀: Pohlaví nemá vliv na to, k jakému stylu výchovu tíhne rodič.

H₁: Pohlaví má vliv na to, k jakému stylu výchovy tíhne rodič.

Empirické četnosti	Demokratický styl	Autokratický styl	Liberální styl	Celkem
Muž	52	7	11	70
Žena	194	8	4	206
Celkem	246	15	15	276

Tabulka 18: Empirické četnosti

Teoretické četnosti	Demokratický styl	Autokratický styl	Liberální styl
Muž	62,39	3,80	3,80
Žena	183,61	11,20	11,20

Tabulka 19: Teoretické četnosti

Testové kritérium	Demokratický styl	Autokratický styl	Liberální styl
Muž	1,730	2,695	13,64
Žena	0,588	0,914	4,63

Tabulka 20: Testové kritérium

$$TK = \sum \frac{(\text{empirické četnosti} - \text{teoretické četnosti})^2}{\text{teoretické četnosti}}$$

$$TK = 24,197$$

$$KH = \chi^2_{1-\alpha} (r-1) * (s-1)$$

$$KH = \chi^2_{0,95} (2)$$

$$KH = 5,99$$

Výsledek TK > KH.

Pro ověření hypotézy jsem čerpala z odpovědí (výsledky) otázek 1. a 7. otázky. U testování vyšlo TK > KH, jinými slovy, že hodnota testového kritéria je vyšší než hodnota kritická, z čehož vyvozujeme, že nulová hypotéza H₀ se zamítá a přijímá se hypotéza alternativní. *Mezi pohlavím rodičů a tíhnutím k liberálnímu stylu výchovy existuje statistický rozdíl, a proto je hypotéza č. 2 potvrzena – přijata.*

H₃: V rodině mají větší vliv na výchovu ženy než muži.

H₀: Pohlaví nemá vliv na to, kdo má v rodině větší vliv na výchovu dětí.

H₁: Pohlaví má vliv na to, kdo má v rodině větší vliv na výchovu dětí.

<i>Empirické četnosti</i>	Matka	Otec	Oba	Jiné	Celkem
Žena	113	31	60	1	205
Muž	23	20	28	0	71
Celkem	136	51	88	1	276

Tabulka 21: Empirické četnosti

Teoretické četnosti	Matka	Otec	Oba	Jiné
Žena	101,01	37,88	65,36	0,74
Muž	34,99	13,12	22,64	0,26

Tabulka 22: Teoretické četnosti

Testové kritérium	Matka	Otec	Oba	Jiné
Žena	1,31	1,75	0,36	0,08
Muž	3,77	3,10	1,043	0,222

Tabulka 23: Testové kritérium

$$TK = \sum \frac{(|\text{empirické četnosti} - \text{teoretické četnosti}| - 0,5)^2}{\text{teoretické četnosti}}$$

$$TK = 11,63$$

$$KH = x^2_{1-\alpha} (r-1) * (s-1)$$

$$KH = x^2_{0,95} (3)$$

$$KH = 7,81$$

Výsledek TK > KH.

Pro ověření hypotézy jsem čerpala z odpovědí (výsledky) otázek 2. a 5. otázky. U testování vyšlo TK > KH, jinými slovy, že hodnota testového kritéria je vyšší než hodnota kritická, z čehož vyvozujeme, že nulová hypotéza H₀ se zamítá a přijímá se hypotéza alternativní H₁. *Mezi pohlavím rodičů a větším vlivem jejich dětí ve výchově existuje statistický rozdíl, a proto je hypotéza č. 3 potvrzena – přijata.*

H₄: Muži ve výchově sourozenců více nečiní rozdíly narozdíl od žen.

H₀: Pohlaví nemá vliv na to, zda rodiče činí ve výchově sourozenců rozdíly.

H₁: Pohlaví má vliv na to, zda rodiče činí ve výchově sourozenců rozdíly.

<i>Empirické četnosti</i>	Nečinili rozdíly	Striktnější výchova nejstaršího dítěte	Striktnější výchova u mladšího	Celkem
Žena	95	57	3	155
Muž	36	11	0	47
Celkem	131	68	3	202

<i>Empirické četnosti</i>	Nečinili rozdíly	Činili rozdíly	Celkem
Žena	95	60	155
Muž	36	11	47
Celkem	131	71	202

Tabulka 24: Empirické četnosti

Teoretické četnosti	Nečinili rozdíly	Činili rozdíly
Žena	100,52	54,48
Muž	30,48	16,52

Tabulka 25: Teoretické četnosti

Testové kritérium	Nečinili rozdíly	Činili rozdíly
Žena	0,303	0,5593
Muž	0,999	1,8445

Tabulka 26: Testové kritérium

$$TK = \sum \frac{(\text{empirické četnosti} - \text{teoretické četnosti})^2}{\text{teoretické četnosti}}$$

$$TK = 3,7058$$

$$KH = \chi^2_{1-\alpha} (r-1) * (s-1)$$

$$KH = \chi^2_{0,95} (1)$$

$$KH = 3,84$$

Výsledek TK < KH.

Pro ověření hypotézy jsem čerpala z odpovědí (výsledky) otázek 1. a 9. otázky. U testování vyšlo TK < KH, jinými slovy, že hodnota testového kritéria je nižší než hodnota kritická, z čehož vyvozujeme, že alternativní hypotéza H₁ se zamítá a přijímá se hypotéza nulová H₀. Mezi

pohlavím rodičů a rozdílností přístupu ve výchově sourozenců neexistuje statisticky významný rozdíl, tudíž **hypotéza č. 4 je zamítnuta – vyvrácena.**

H₅: Rodiče s vyšším odborným a vysokoškolským vzděláním jsou ve výchově důslednější než rodiče s nižším vzděláním.

H₀: Stupeň vzdělání rodičů nemá vliv na to, zda jsou rodiče ve výchově důslední.

H₁: Stupeň vzdělání rodičů má vliv na to, zda jsou rodiče ve výchově důslední.

Empirické četnosti	Nic nevyžadují	Nijak zvlášť nekontrolují	Kontrolují – kompromis	Vyžadují a kontrolují	Celkem
Základní vzdělání	1	1	4	1	7
Středoškolské vzdělání (výuční list)	0	2	32	9	43
Středoškolské vzdělání (maturita)	7	4	110	14	135
Vyšší odborné vzdělání	0	1	16	2	19
Vysokoškolské vzdělání	1	3	12	56	72
Celkem	9	11	174	82	276

Empirické četnosti	Více důslední	Méně důslední	Celkem
Vysokoškolské a vyšší odborné vzdělání	86	5	91
Ostatní vzdělání	170	15	175
Celkem	256	20	276

Tabulka 27: Empirické četnosti

Teoretické četnosti	Více důslední	Méně důslední
Vysokoškolské a vyšší odborné vzdělání	84,41	6,59
Ostatní vzdělání	162,32	12,68

Tabulka 28: Teoretické četnosti

Testové kritérium	Více důslední	Méně důslední
Vysokoškolské a vyšší odborné vzdělání	0,0299	0,3836
Ostatní vzdělání	0,363	0,4245

Tabulka 29: Testové kritérium

$$TK = \sum \frac{(\text{empirické četnosti} - \text{teoretické četnosti})^2}{\text{teoretické četnosti}}$$

$$TK = 1,201$$

$$KH = \chi^2_{1-\alpha} (r-1) * (s-1)$$

$$KH = \chi^2_{0,95} (1)$$

$$KH = 3,84$$

Výsledek $TK < KH$.

Pro ověření hypotézy jsem čerpala z odpovědí (výsledky) otázek 3. a 12. otázky. U testování vyšlo $TK < KH$, jinými slovy, že hodnota testového kritéria je nižší než hodnota kritická, z čehož vyvozujeme, že alternativní hypotéza H_1 se zamítá a přijímá se hypotéza nulová H_0 . *Mezi stupněm dosaženého vzdělání u rodičů a jejich důsledností ve výchově není statisticky významný rozdíl, tudíž hypotéza č. 5 je zamítnuta – vyvrácena.*

H_6 : Rodiče ve věku nad 46-60 let odměňují děti více duševními odměnami než rodiče věku 21-30 let.

H_0 : Věk rodiče nemá vliv na to, jakými odměnami motivuje své dítě.

H_1 : Věk rodiče má vliv na to, jakými odměnami motivuje své dítě.

Empirické četnosti	Duševní odměna	Materiální odměna	Celkem
Rodiče 46-60 let	72	24	96
Rodiče 21-30 let	51	29	80
Celkem	123	53	176

Tabulka 30: Empirické četnosti

n=176 (respondentů 88 x 2 odpovědi)

Teoretické četnosti	Duševní odměna	Materiální odměna
Rodiče 46-60 let	67,091	28,91
Rodiče 21-30 let	33,17	24,091

Tabulka 31: Teoretické četnosti

Testové kritérium	Duševní odměna	Materiální odměna
Rodiče 46-60 let	0,359	0,834
Rodiče 21-30 let	9,584	1,00

Tabulka 32: Testové kritérium

$$TK = \sum \frac{(empirické\ četnosti - teoretické\ četnosti)}{teoretické\ četnosti}$$

$$TK = 11,777$$

$$KH = x^2_{1-\alpha} (r-1) * (s-1)$$

$$KH = x^2_{0,95} (1)$$

$$KH = 3,84$$

Výsledek TK > KH.

Pro ověření hypotézy jsem čerpala z odpovědí (výsledky) otázek 2. a 6. otázky. U testování vyšlo TK>KH, jinými slovy, že hodnota testového kritéria je vyšší než hodnota kritická, z čehož vyvozujeme, že nulová hypotéza H_0 se zamítá a přijímá se hypotéza alternativní H_1 . Mezi věkem rodičů 46-60 let x 21-30 let a jejich typem odměny, kterou dítě motivují je statistický rozdíl, tudíž hypotéza č. 6 je potvrzena – přijata.

6.2 Závěr výzkumu

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jaký výchovný styl (autokratický, liberální a demokratický) převažuje v současných rodinách, specifikováno na rodiny s dětmi plnicími povinnou školní docházkou. Výzkumný soubor tvořili respondenti, kteří mají alespoň jedno dítě na základní škole a pochází z okresu Kolín. Celkově na dotazníkové šetření odpovědělo 276 respondentů, což splňuje podmínku, kdy rozpětí tohoto výzkumu mělo být mezi 250 až 300 respondenty. Nicméně dotazník vlastní konstrukce se skládal ze 13 otázek, které zjišťovaly, kromě faktografických údajů, především vztah rodičů s dětmi, motivace dětí ve formě odměn a trestů, plnění povinností, zvládnutí konfliktních situací, a také postavení matky a otce v rodině v otázce vlivnosti (autority) v rodině.

Dalšími dílčími cíli, které byly stanoveny před zahájením výzkumného šetření, byly stanoveny výzkumné otázky. První výzkumná otázka zjišťovala, jaký vztah mají rodiče s dětmi, načež můžeme v rámci získaných odpovědí konstatovat, že rodiče vnímají svůj vztah s dětmi převážně jako přátelský, nicméně z této výzkumné otázky vychází i stanovená hypotéza, která říká, že věk rodiče ovlivňuje to, jaký mají s dítětem vztah. Tato hypotéza byla potvrzena a tím můžeme vycházet i z teorie, že čím déle se stane člověk rodičem tím tíhne více ke starostlivému zaopatřování dítěte, než je u mladších rodičů. Další výzkumná otázka se týkala zastávání stejného výchovného stylu u obou rodičů. Zde z výsledku je patrné, že více jak polovina respondentů se s partnerem shodne na výchově dětí. Nicméně, co můžeme také potvrdit je to, že na otázku, kdo má v rodině značnější vliv (autoritu) na děti vyšlo najevo, že ženy zastávají v rodině autoritativnější pozici. Výzkumná otázka zabývající se podmětem výchovy sourozenců vyšla najevo následovně. Většina respondentů uvedla, že ve výchově se snažili nedělat rozdíly a vychovávat všechny děti „stejným metrem“. Každopádně část přiznala, že výchova u prvního dítěte byla důslednější a striktnější než výchova mladších sourozenců. Zde navážu hypotézou, kterou jsem si stanovila a ta zněla, že muži se snaží být ve výchově nestranní, a tak vychovávají děti stejně narozdíl od žen, které vychovávají dle osobnosti dítěte. Tato hypotéza byla zamítnuta, tudíž nelze zcela jasně říci, dle čeho a jakým způsobem se výchova sourozenců u některých rodičů liší. Čtvrtá výzkumná otázka společně vycházející z toho pátá hypotéza měla zjistit, zda vzdělání rodičů ovlivňuje přístup k výchově dětí. Hypotéza, kde bylo míněno, že rodiče s vyšším odborným či vysokoškolským vzděláním jsou ve výchově důslednější a více kontrolují, byla zamítnuta. Dle získaných dat tedy nelze určit důslednost

a kontrolovatelnost dětí pouze na základě dosaženého vzdělání. A výzkumné otázky zabývající se motivací jako prostředkem výchovy, které zjišťovaly, jaké odměny a tresty převládají v současné době. Mezi nejčastější odměnu patří pochvala společně s pohlazením či nějakým zážitkem, tudíž lze konstatovat, že odměny duševní povahy stále převažují nad odměnami materiálními. U odměn byla stanovena i hypotéza, která tvrdila, že věk rodiče ovlivňuje to, jakou odměnu (materiální či duševní) volí a tato hypotéza byla potvrzena. Co se týče trestů mezi nejčastější trest patří zákaz oblíbené činnosti, což se týká zákaz používání telefonů aj. společně se slovní výtkou od rodiče.

Závěrem je však nutno stanovit výsledek hlavní výzkumné otázky „Jaký výchovný styl převažuje v dnešních rodinách na Kolínsku?“. Ze získaných dat můžeme konstatovat, že v současné době rodiče vychovávají své děti v **demokratickém stylu**, což znamená, že v rodinách by měla fungovat jistá pravidla a komunikace, načež ale obě strany by měly být ochotny udělat nějaký kompromis pro toho druhého, a udržují spolu vztah víceméně v přátelské rovině. Další v pořadí můžeme mluvit spíše o autokratické výchově než o liberální, jelikož k tomuto přístupu se málo z respondentů hlásilo. Nicméně z kontroly dat, kde některé otázky byly kladeny opakovaně jen byly jinak formulované, aby zjišťovaly objektivnost odpovědí, můžeme konstatovat, že přestože se někteří rodiče hlásí k určitému stylu výchovy ještě neznámá, že ze všech směrů a aspektů výchovy tomu tak skutečně je.

ZÁVĚR

Hlavním cílem této práce bylo zjistit, jaký výchovný styl převažuje v současných rodinách na Kolínsku s dětmi plnícími povinnou školní docházku, každopádně tím hlavním cílem neboli spíše posláním této práce bylo obeznámení s tím, co všechno do této otázky spadá. A právě teoretická část práce toto spravovala. První kapitola byla věnována rodině, což je základním stavebním kamenem nejen této práce, ale také každého člověka. To, v jaké rodině vyrůstáme nás dále ovlivňuje v našich životech, a právě proto byly v této kapitole popsány funkce, co by rodina měla plnit a s jakými rodinami se v současnosti můžeme setkat, ba dokonce je zde i porovnání znaků, které se za posledních několik dekad změnily v rámci rodiny. S rodinou úzce souvisí rodičovství, jelikož jako rodinu můžeme brát tu, do které se narodíme, tak ale i tu, kterou si založíme. A právě zde přichází spousta nových změn především v rolích člověka, se kterými se musí jako rodič tzv. „poprat“. Jsou to životní události, které mají svá pozitiva, ale jak je tomu u všeho, také svá negativa. Tato kapitola byla také věnována i rodičovství neúplnému, z různých důvodů, kde je právě popsáno, z jakých důvodů tomu takto je a co to má za následky pro rodinnou jednotku. Třetí kapitola objasnila vývoj osobnosti jedince od narození až po adolescenci. Právě v této kapitole bylo zjištěno, co nás všechny utváří jako jedinečnou osobu a právě, kdo a co nás ovlivňuje nejvíce. Změny v tomto osobnostním pojetí lze pozorovat právě již zmíněným období. Tato kapitola byla provázaná na další kapitolu a tím byla právě výchova, jelikož je otázkou, co člověka ovlivňuje více? Je to rozpor mezi genetickou výbavou a základem výchovy s prostředím vyrůstáním. Pravděpodobně to nelze přesně určit, co má větší vliv a odborníci se nad touto problematikou nemohou také zcela shodnout. Nicméně v poslední kapitole byly dopodrobna vysvětleny současné výchovné styly a společně s nimi se kapitola zabývala motivací ve výchově neboli odměnami a tresty.

Praktická část práce byla zpracovaná kvantitativně metodou dotazníkového šetření, kde dotazník vlastní konstrukce o 13 otázkách zjišťoval nejen k jakému stylu výchovu daní respondenti tíhnou, ale také jaký vztah mají se svými dětmi, a jak by popsali svou rodinnou výchovu obecně. Výzkumný soubor tvořili respondenti, kteří mají alespoň jedno dítě na základní škole a pochází z okresu Kolín a celkově na dotazníkové šetření odpovědělo 276 respondentů, což splnilo zadanou podmínku 250-300 respondentů na toto výzkumné šetření. Stanovené výzkumné otázky byly následně po získání všech dat zprvu interpretovány a později došlo ke verifikaci stanovených hypotéz, které vycházely právě z těchto otázek. Můžeme konstatovat, že některé teoretické poznatky se shodovaly se získanými praktickými. Nicméně

z výsledků vyšlo najevo, že v současné době převládá demokratický výchovný styl, kde rodiče se svými dětmi mají spíše kamarádský vztah, ale stále existují v domácnosti jistá pravidla, která se musí dodržovat. Dále vyšlo najevo, že to jsou ženy, které v rodině mají značnější vliv na výchovu nežli muži a jsou v jistých směrech mnohem důslednější. Součástí zjištění bylo, že samotné dosažení jistého typu vzdělání rodičů nijak neovlivňuje důslednost a kontrolu povinností. Zjištění, zda výchova sourozenců bývá odlišná se nepotvrdila, jelikož více než půlka respondentů zastává názor, že ve výchově dětí nečinili rozdíly a část se přiklání k důslednějšímu přístupu k nejstaršímu z dětí, ovšem tato část byla pouze minimální. A v poslední řadě to byly odměny a tresty, které tvořily výzkumné otázky. V současné době, jak již bylo zmíněno, u odměn mají navrch duševní nad materiálními odměnami a u trestů jsou časté zákazy oblíbené činnosti se slovní výtkou.

Závěrem lze konstatovat, že zjištěná data přispěla k získání obecných výsledků ohledně výchovných stylů u rodičů s dětmi plnicími povinnou školní docházkou v okrese Kolín, kde právě zde je demokratický přístup většinový.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

a) TIŠTĚNÉ

ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-060-0.

ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X

DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Vyd. 4. Praha: Avicenum, 1986. ISBN 08-040-86.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.

GIDDENS, Anthony, Anthony GIDDENS a Jan JAŘAB. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4.

GJURIČOVÁ, Šárka a Jiří KUBIČKA. *Rodinná terapie: systematické a narativní přístupy*. 2., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Grada, 2009. Psyché. ISBN 978-80-247-2390-7.

GORDON, Thomas. *Parent effectiveness training: the proven program for raising responsible children*. First edition. New York: Harmony Books, 2000. ISBN 0-609-80693-9.

HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Praha: Portál, 2004. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-888-0.

MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-897-0.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Vyd. 3. Praha: Vyšehrad, 2017. ISBN 978-80-7429-797-7.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2007. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7367-325-3.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina: v psychologickém poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. Psychologická literatura. ISBN 80-04-25236-2.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Po dobrém, nebo po zlém?*. Vyd. 7. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0133-5.

MOŽNÝ, Ivo a Vladimír JIRÁNEK. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. Studijní texty, sv. 38. ISBN 80-86429-58-X.

MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. Základy sociologie, sv. 8. ISBN 80-86429-05-9.

OTEVŘELOVÁ, Hana. *Školní zralost a připravenost*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1092-4.

PÖSLOVÁ, Blanka. *Tolerantní výchova*. Praha: Grada, 2020. ISBN 978-80-271-0622-6.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 3., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-2620-217-2.

ŠLECHTOVÁ, Hana. *Rodinná socializace: na příkladu českých a francouzských rodin se třemi dětmi*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2016. ISBN 978-80-7465-246-2.

VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Aplikovaná sociální psychologie*. Praha: Grada, 2001. Psyché (Grada). ISBN 80-247-0042-5.

b) ELEKTRONICKÉ

Český statistický úřad: Aktuální populační vývoj [online]. [cit.02.02.2022]. Dostupné z: [Aktuální populační vývoj v kostce | ČSÚ \(czso.cz\)](https://www.czso.cz/aktualni-populacni-vyvoj-v-kostce)

Matematická biologie učebnice: Chí-kvadrát test dobré shody [online].

[cit.15.02.2022]. Dostupné

[z:https://portal.matematickabiologie.cz/index.php?pg=aplikovana-analyza-klinickych-a-biologickych-dat--analyza-a-management-dat-pro-zdravotnicke-obory--testovani-hypotez-o-kvalitativnich-promennych--testy-o-rozdeleni-nahodne-veliciny--chi-kvadrat-test-dobre-shody](https://portal.matematickabiologie.cz/index.php?pg=aplikovana-analyza-klinickych-a-biologickych-dat--analyza-a-management-dat-pro-zdravotnicke-obory--testovani-hypotez-o-kvalitativnich-promennych--testy-o-rozdeleni-nahodne-veliciny--chi-kvadrat-test-dobre-shody)

Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky: Zpráva o rodině [online].

[cit.04.12.2021]. Dostupné z:

[https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Zpr%C3%A1va+o+rodin%C4%9B+2020.pdf/c3bdc63d-9c95-497d-bded-6a15e9890abd.](https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Zpr%C3%A1va+o+rodin%C4%9B+2020.pdf/c3bdc63d-9c95-497d-bded-6a15e9890abd)

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Pohlaví respondentů	41
Graf 2: Věk respondentů.....	42
Graf 3: Dosažené vzdělání respondentů	43
Graf 4: Počet dětí u respondentů.....	44
Graf 5: Počet dětí na ZŠ.....	45
Graf 6: Vlivnost rodiče	46
Graf 7: Motivace ve výchově.....	47
Graf 8: Výchovný styl.....	48
Graf 9: Konfliktní situace	49
Graf 10: Výchova sourozenců	50
Graf 11:Shodnost přístupu ve výchově.....	51
Graf 12: Vztah rodiče s dítětem	52
Graf 13: Plnění povinností.....	53
Graf 14: Tresty ve výchově	54

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Pohlaví respondentů	41
Tabulka 2: Věk respondentů	42
Tabulka 3: Dosažené vzdělání respondentů.....	43
Tabulka 4: Počet dětí u respondentů.....	44
Tabulka 5: Počet dětí na ZŠ.....	45
Tabulka 6: Vlivnost rodiče	46
Tabulka 7: Motivace ve výchově.....	48
Tabulka 8: Výchovný styl.....	48
Tabulka 9: Konfliktní situace	49
Tabulka 10: Výchova sourozenců.....	50
Tabulka 11: Shodnost přístupu ve výchově.....	51
Tabulka 12: Vztah rodiče s dítětem	52
Tabulka 13: Plnění povinností	53
Tabulka 14: Tresty ve výchově.....	54
Tabulka 15:: Empirické četnosti	56
Tabulka 16: Teoretické četnosti.....	56
Tabulka 17: Testové kritérium.....	56
Tabulka 18: Empirické četnosti	57
Tabulka 19: Teoretické četnosti.....	57
Tabulka 20: Testové kritérium.....	57
Tabulka 21: Empirické četnosti	58
Tabulka 22: Teoretické četnosti.....	58
Tabulka 23: Testové kritérium.....	58
Tabulka 24: Empirické četnosti	59
Tabulka 25: Teoretické četnosti.....	59
Tabulka 26: Testové kritérium.....	59
Tabulka 27: Empirické četnosti	60
Tabulka 28: Teoretické četnosti.....	61
Tabulka 29: Testové kritérium.....	61
Tabulka 30: Empirické četnosti	62
Tabulka 31: Teoretické četnosti.....	62
Tabulka 32: Testové kritérium.....	62

PŘÍLOHA A – DOTAZNÍK

Vážení respondenti,

jsem studentkou 3. ročníku Humanitních studií na Fakultě filozofické Univerzity Pardubice a tímto bych Vás chtěla požádat o vyplnění dotazníku, který Vám zabere 5-7 minut a týká se tématu "Výchovné styly v současných rodinách s dětmi plnicími povinnou školní docházkou". Údaje jsou zcela anonymní a poslouží pouze k výzkumným účelům mé bakalářské práce. Prosím o jeho vyplnění a věřím ve Vaši nezištnou pomoc. Předem děkuji za Vaši ochotu a čas.

S pozdravem,

Anna Babčanová

1) Pohlaví (výběr 1)

- a. Muž
- b. Žena

2) Věková kategorie (výběr 1)

- a. Méně než 20
- b. 21-30 let
- c. 31-45 let
- d. 46-60 let
- e. 61 a více

3) Vzdělání ukončené (výběr 1)

- a. Základní vzdělání
- b. Střední vzdělání bez maturity (výuční list)
- c. Střední vzdělání s maturitou
- d. Vysokoškolské vzdělání

4) Počet dětí (výběr 1)

- a. 1
- b. 2
- c. 3 a více

4a) Podotázka: Kolik z uvedených dětí navštěvuje na ZŠ? (výběr 1)

- a) Jedno

- b) Dvě
 - c) Tři
 - d) Všechny
- 5) Kdo má ve vaší rodině větší vliv (autoritu) na výchovu vašeho dítěte/děti? (výběr 1)**
- a. Matka
 - b. Otec
 - c. Oba
 - d. Jiné
- 6) Pokud máte alespoň dvě děti, vychováváte je/vychovávali jste je odlišně? (výběr 1)**
- a. Výchova je/byla u všech dětí stejná
 - b. U 1. dítěte byla výchova důslednější a striktnější než u mladších
 - c. U 2. dítěte a dalších byla výchova důslednější a striktnější
 - d. Mám jen jedno dítě
- 7) V jakém stylu Své dítě vychováváte? (výběr 1)**
- a. Autokratický (přímé příkazy a kontrola jejich plnění bez jakékoliv diskuze)
 - b. Liberální (nedbá se na splnění povinností – dítě se svobodně rozhoduje)
 - c. Demokratický (dbá se na splnění povinností, avšak funguje zde vzájemná domluva mezi rodiči a dětmi)
- 8) Co používáte nejčastěji jako motivaci pro své dítě/děti, vyberte z následujících: (výběr více možností)**
- a) Pochvala
 - b) Sladkosti
 - c) Peníze
 - d) Dárek (hračka)
 - e) Zážitek
 - f) Pohlazení
- 9) Jaký si myslíte, že máte se svými dětmi vztah (výběr 1)**
- a. Přátelský
 - b. Nadřazený
 - c. Podřazený
- 10) Jak řešíte konfliktní situaci s Vaším dítětem/děťmi? (výběr 1)**
- a. Čekáte na zpětnou vazbu a omluvu dítěte
 - b. První krok uděláte Vy a situaci spolu proberete

c. Omluvíte se Vy za vznik nepříjemné situace

11) Vyžadujete přesné a včasné plnění povinností? (výběr 1)

- a. Ano, trvám na tom a pečlivě je kontroluji
- b. Po dítěti nic nevyžaduji
- c. Plnění povinností nijak zvlášť nekontroluji
- d. Plnění povinností kontroluji – jsem však ochotný udělat kompromis

12) Zastáváte stejný přístup k výchově jako druhý rodič? (výběr 1)

- a. Ano
- b. Ne

13) Jaké tresty používáte u svého dítěte/děti nejčastěji? Vyberte 2 z následujících:

(výběr více možností)

- a. Zákaz oblíbené činnosti
- b. Pohlavek
- c. Slovní výtka
- d. Navýšení povinností
- e. Odměřené chování k dítěti